

AVOIN PÄIVÄKOTI VANHEMMUUDEN KONTEKSTINA

Pro gradu-tutkielma

Minna Hintsala

Kasvatustiede

Kevät 2008

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Avoin päiväkotiki vanhemmuuden kontekstina

Tekijä: Minna Hintsala

Koulutusohjelma/oppiaine: Kasvatustiede

Työn laji: Pro gradu -työ ☒ Laudaturtyö ☐ Lisensiaatintyö ☐

Sivumäärä: 90 + 3 liitettä

Vuosi: 2008

Tiivistelmä:

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella avoimen päiväkodin toimintaa asiakkaiden näkökulmasta. Tutkimuksessa selvitetään miten vanhemmuus näyttäytyy avoimen päiväkodin käyttäjille. Tutkimuksessa tarkastellaan myös niitä merkityksiä, joita vanhemmat antavat vertaistuelle ja ammatilliselle tuelle vanhemmuuden vahvistamisessa.

Tutkimus edustaa arviointitutkimusta. Tutkimusaineisto koostuu avoimen päiväkodin asiakkaiden eli vanhempien kuudesta vertaishaastattelusta. Haastattelumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua ja aineiston analyysimetodina teemoittelua.

Tutkimustulosten mukaan vanhemmuuteen sisältyy erilaisia kokemuksia. Vanhemmuus on haastavaa, voimavaraista, muuttunutta roolia tai arjessa pärjäämistä. Vanhemmuutta kohtaan koettiin liiallisia vaatimuksia ympäristön taholta. Avoimen päiväkodin vertaistuen ja ammatillisen tuen kautta haastateltavat kuvasivat voimaantumisen kokemuksia. Vanhemmat kokivat vertaistuen antaneen mahdollisuuden kokemusten jakamiseen. Kokemusten jakamisen kautta saatiin arvokasta tietoa sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Toiminnassa läsnä olevan ammatillisen tuen merkittäväksi tehtäväksi koettiin toiminnan raa-
mittaminen, jolla oli selkeä yhteys hyvään ilmapiiriin ja tasavertaiseen kohteluun. Ammatillisen tuen kautta kaivattiin tiedollista tukea, kun ne pohjautuvat dialogisen asiakastyön periaatteisiin. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että avoin päiväkotiki lisää vanhempien sosiaalisia suhteita. Tällä on erityinen merkitys niille vanhemmille, joilla oma sosiaalinen verkosto on puutteellinen.

Tutkimustulokset ovat yleistettävissä avoimen päiväkodin vertaisryhmätoimintaan, mutta niistä ei voi tehdä laajempaa yleistystä koskien muita vanhempainryhmiä. Tutkimusta voidaan hyödyntää avoimen päiväkodin toiminnan kehittämisessä.

Avainsanat: Vanhemmuus, vertaistuki, dialoginen asiakastyö, voimaantuminen

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi ☒

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi ☒

(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2 KONTEKSTINA VANHEMMUUS	6
2.1 Huoli vanhemmuudesta	6
2.2 Vanhemmuuden haasteet.....	7
2.3 Vanhemmuuden vahvistaminen.....	10
3 VANHEMMUUDEN VOIMAVARAT	12
3.1 Vertaistuki vanhemmuuden voimavarana	12
3.2 Ammatillinen tuki vanhemmuuden voimavarana.....	18
4 VOIMAANTUMINEN.....	23
4.1 Voimaantuminen käsitteenä ja ilmiönä.....	23
4.2 Voimaantumisteoria	24
4.3 Voimaantumisen kontekstina avoin päiväkotiki	27
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
5.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	29
5.2 Tutkimuskohteena avoin päiväkotiki	30
5.3 Näkökulmia arviointitutkimukseen	32
5.4 Aineiston keruu ja analyysi	39
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	44
6.1 Vanhemmuuden kokemukset	44
6.2 Vertaistuki vanhemmuuden voimaannuttajana	52
6.3 Ammatillinen tuki vanhemmuuden voimaannuttajana	60
6.4 Voimaantumisen muut kokemukset	68
7 TUTKIMUKSEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	72
8 POHDINTAA	77
LÄHTEET	79
LIITTEET	89

1 JOHDANTO

Vanhemmuus on elämän hienoimpia ja samalla haastavampia asioita. Vanhempien tehtävänä on luoda lapsille suotuisat kasvuolosuhteet. Tehtävä on laaja ja monimuotoinen, jota perheet toteuttavat erilaisin voimavaroin elämänkaarensa eri vaiheissa. Vanhemmuuteen liittyy paljon erilaisia määreitä kuten huoltaja, rakkauden antaja, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja ja elämäntaitojen opettaja. Se sisältää myös yhteiskunnalliset ja perheen sisäiset asiat; mahdollisuudet, voimavarat, uhat ja odotukset. Voidaan todeta, että vanhemmuus hyvin yksilöllistä ja moniulotteista toimintaa.

Perheiden hyvinvointi on ajankohtainen aihe. Perheiden lasten arkiympäristöt rakentuvat ja toimivat talouselämän ja aikuisten ehdoilla. Perherakenteen muutokset, työn ja perheen yhteensovittaminen ovat haaste vanhemmuudelle, sillä muuttoliikkeen kasvun myötä perheiden sosiaaliset tukiverkostot ovat vähentyneet ja entinen yhteisökuulttuuri korvautunut vähitellen yksilöllisillä elämäntaparatkaisuilla. Lapsiperheiden eriarvoisuus on kasvanut. Osa perheistä voi paremmin kuin koskaan aikaisemmin, kun toisaalta osalle lapsiperheistä kasautuu entistä enemmän ongelmia.

Lapsiperheiden hyvinvoinnin lisäämistä ja vanhemmuuden vahvistamista voidaan toteuttaa monin eri tavoin julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palveluina tai kehittämishankkeina. Tutkimukseni kohteena on Rovaniemellä toimiva avoin varhaiskasvatustoiminta, jonka taustalla on Napero-hanke. Napero käynnistettiin Rovaniemellä vuonna 2006. Naperon päämääränä avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa on edistää lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia vahvistamalla vanhemmuutta vertaisryhmätöinnällä sekä perheiden ja työntekijöiden välisellä kumppanuudelle perustuvalla yhteistyöllä.

Tutkimus on arviointitutkimusta, jonka tavoitteena on tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää avoimen päiväkodin toiminnan kehittämisessä. Tutkimusaineisto koottiin kuudella vertaishaastattelulla, johon osallistui yhteensä 16 vanhempaa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten vanhemmuus näyttäytyy avoimen päiväkodin vanhemmilla. Tavoitteena on tarkastella vanhempien näkökulmasta avoimen päiväkodin vertaistuen ja ammatillisen tuen merkitystä vanhemmuuden vahvistumisessa. Tutkimuksessa ei pyritä yleistettävyyteen vaan ainoastaan ymmärtämään, kuvaamaan ja selittämään tutkittavia ilmiöitä.

2 KONTEKSTINA VANHEMMUUS

2.1 Huoli vanhemmuudesta

Huoli lapsiperheiden vanhempien voimavaroista kasvaa. Huoleen on vastattu muun muassa valtakunnallisissa sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeissa, kuntien lapsipoliittisissa ohjelmissa ja järjestöjen kehittämishankkeissa. Perheiden tuen tarpeiden esille tuominen kansallisissa ohjelmissa ei riitä, vaan on luotava myös paikallisella tasolla näkemys perheiden olosuhteista ja koottava ammatilliset toimijat tekemään monipuolisesti yhteistyötä perheiden kanssa. (Paavola 2004, 4.)

Korhosen (2002, 53–56) mukaan kotien antama kasvatus on noussut julkisen keskustelun yleiseksi aiheeksi. Keskusteluissa tuodaan esille väittämiä hukassa olevasta vanhemmuudesta, aikuisten auktoriteetin murennemisesta ja menetetystä kasvatusotteesta. Usein puheenvuorojen takana ovat kasvatuksen asiantuntijat, jotka ovat nähneet työssään lasten ja perheiden ongelmat. Vanhemmat joutuvat kasvattajina luomaan suhteen kahden lapsuuteen: omaan lapseen kasvavana yksilönä ja toisaalta kulttuurisesti määräytyvään, yhteiskunnalliseen lapsuuteen.

Pösön (2006, 98–99) mielestä vaikeudet vanhemmuussuhteissa eivät ole 2000-luvun uutuus, ainoastaan kohde mihin puututaan, on muuttanut muotoaan. Vanhemmuuteen, perhesuhteisiin, kasvamiseen ja kasvattamiseen kohdistuvat odotukset ja normit vaihtelevat eri aikakausina, siksi kysymys vanhemmuussuhteiden laadusta on jatkuvasti ajankohtainen. Yhä uudelleen on syytä pysähtyä pohtimaan, miten vanhemmuussuhteita valvotaan ja ohjataan ja millä oikeutuksilla niihin puututaan. Pösö näkee, että näkyvissä on asennetta, jossa puutteellista vanhemmuutta ei hyväksytä. Tässä hetkessä korostetaan vanhemmuutta, johon ei kuulu keskeneräisyys ja virheet. Samanaikaisesti kuitenkin osa lapsista elää riittämättömän aikuis-huolenpidon kohteena omassa kodissaan. Suuri haaste onkin hyväksyä

monenlaista vanhemmuutta mutta samalla tulee varmistaa, ettei hyväksymisen nimissä vahingoiteta lapsia. Hyväksymisen lähtökohtana on ymmärtää, että vanhemmuuden muotoja voi olla erilaisia ja se ei yksistään tee vanhemmuudesta hyvää tai huonoa. Perheet voivat olla hyvinvoivia, vaikka heillä on esimerkiksi yhteisöstä poikkeava tapa olla ja elää. Tärkeintä on, että lapsi saa kasvulleen ja kehitykselleen sellaiset olosuhteet, että hänen tarpeensa tulevat täytetyiksi.

2.2 Vanhemmuuden haasteet

Pienten lasten perheet ovat keskimäärin köyhempiä kuin lapsettomat ja vanhempien lasten perheet. Vuosittain noin 30 000 perhettä hajoaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 17.) Perheisiin kohdistuvat muutokset koskevat perheiden verkostoja, kasvatusvastuuta, perhekeskeisyyttä ja elämänrytmiä. Perheiltä puuttuu tukiverkostoja ja hoitovastuu on siirtynyt osittain yhteiskunnalle. Koska peruspalveluiden asiakkailla on yhä monitahoisempia ja monimutkaisempia ongelmia, palvelujen laatuun kohdistuvat vaatimukset kasvavat jatkuvasti. (Hyvönen 2004, 54–55.)

Moni nuori vanhempi ei ole ollut tekemisissä pienten lasten kanssa ennen omaa lastaan. Kun luonnolliset hoivanantomallit puuttuvat, on todennäköistä, että asiat koetaan haastavina. Ollaan tilanteessa, jossa kaikki uusi on koettava yksin ja erillään luontaisesta turvaverkosta. Syy mallituksen puuttumiseen löytyy myös kolmen polven perheiden häviämisessä. Kolmen polven perheissä on omat ongelmansa, mutta se on mahdollistanut hiljaisen tiedon ja taidon luonnollisen siirtymisen sukupolvelta toiselle. Hoivan antamisen vaikeus voi johtua myös siitä, että lapsen kasvattamisesta on tehty liian suoritepainotteista ja monimutkaista. Tietoyhteiskunta tarjoaa tietoa erkaannuttaen ihmisen omasta sisäisestä viisaudesta. Tietoa on, mutta ymmärrys puuttuu. (Sihvola 2006, 106 -108.)

Helmisen (2006, 28–29) mukaan perheiden erilaiset ulkoiset resurssit muun muassa taloudellinen tilanne, koulutustaso, ammatillinen asema, mutta myös perheen sisäiset resurssit muun muassa perheen historia, sosiaalinen verkosto, vanhempien ja lasten suhteet vaihtelevat. Perheen resursseilla on välitön yhteys vanhempien ja lasten hyvinvointiin. Perheen haasteelliset elämäntilanteet heijastuvat vanhemmuuteen ja käytettävissä oleviin toimintaedellytyksiin ja edelleen voimavaroihin. Suuri osa lapsiperheistä voi tänä päivänä hyvin, mutta osa lapsiperheistä voi aikaisempaa huonommin. Pulkkinen (2002, 14 – 21) mukaan vanhemmuuden riskitekijöitä voivat olla esimerkiksi perheen erilaiset kriisit, kuten sairaudet, vammat ja riippuvuudet sekä taloudelliseen toimeentuloon liittyvät ongelmat, syrjäytyminen, mielenterveysongelmat ja ympäristöstä poikkeava elämäntapa. Helminen (2006, 30) toteaa, että Suomessa on laaja sosiaali- ja terveysalan palveluverkosto, joka pyrkii auttamaan lapsiperheitä arjessa selviytymisessä. Kulttuurisen, henkisen ja sosiaalisen pääoman antamisessa vastuu on sekä kodilla että julkisilla instituutioilla. Perheiden psykososiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on haastava tehtävä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille. Lapsiperheet tarvitsevat tuekseen toimivan peruspalvelukokonaisuuden, sillä riittävät ja laadukkaat peruspalvelut tukevat perheiden hyvinvointia. Osallistavilla ja perheen todelliseen kohtaamiseen ja yhteistyöhön perustuvilla työkäytännöillä voidaan tukea lapsiperheiden hyvinvointia ja selviytymistä arjessa.

Myös Kangaspunta (2005) kumppaneineen toteaa, että perheiden selviytymistä lapsen kasvattamisessa ja hoivaamisessa säätelevät perhettä kuormittavat tekijät ja sen voimavarat. Voimavarat ovat tekijöitä, jotka auttavat kehittymään vanhempina. Perheen sisäisiä voimavaroja ovat perheenjäsenten suhteet, kuten läheinen parisuhde ja kyky toimia vanhempana. Ulkopuolisista voimavaroista keskeinen osa syntyy perheen saamasta sosiaalisesta tuesta sekä lapsiperheiden palveluista. Perheen hyvinvointi riippuu voimia antavien ja kuormittavien tekijöiden välisestä suhteesta. Perheenjäsenten tulee olla tietoisia omista ja perheen voimavaroista sekä kuormittavista tekijöistä sekä kyetä ottamaan voimavarat käyttöön. Perheen ulkopuoliset tahot, oma sosiaalinen verkosto ja lapsiperheiden

palvelut voivat auttaa siinä. Vanhemman tietoisuus voimavaroista ja kuormittavista tekijöistä mahdollistaa asioiden aktiivisen käsittelyn ja muutosten tekemisen. (Kangaspunta, Kilkku, Kaltiala-Heino & Punamäki 2005, 10.)

Toisaalta Kuivakangas (2002, 34) näkee vanhempien väsymisen, kiireisyyden ja kasvatusotteen kirpoamisen jättävän lapset perheissä yhä enemmän yksin. lapset kantavat huolta ja vastuuta itsensä lisäksi myös vanhemmistaan ja sisaruksistaan. Vanhemmuutta verottaa myös yhä vaativammaksi käyvä työ ja sosiaalisten verkostojen mureneminen

On tärkeää ymmärtää, että vanhemmuuteen opitaan kokemusten kautta. Vanhemmat ovat rakkauden, hoivan, turvan ja inhimillisen vuorovaikutuksen välittäjiä lapsille. Vanhemmuuteen kasvaminen on yksi vaativimmista elämäntehtävistä, josta kukaan ei selviä ilman neuvottomuuden, pelon, huolen tai syyllisyyden kokemuksia. Vanhemmuus ei myöskään ole ensisijaisesti ja yksinomaan tiedollinen tehtävä. (Wallenius 1996, 6; Bardy 2002, 39–41.)

Helminen (2006, 31) toteaa, että lapsiperheiden arki näyttäytyy paradoksaalisena. Julkisessa puheessa lapsiperheiden arki on ennennäkemättömän kiinnostuksen kohteena. Huolta kannetaan vanhemmuuden katoamisesta, uusavuttomuudesta, kiireestä ja väsymyksestä sekä kasvun rajojen asettamisen haasteista. Lisäksi ollaan huolissaan lapsiperheiden ongelmista, joka heijastuu pahoinvointina ja turvattomuutena, sekä perheiden keskinäisen huono-osaisuuden lisääntymisenä. Vanhempien kasvatusvastuuta pidetään kiistattomana kuten myös julkisten instituutioiden vanhempien kasvatustyölle antamaa tukea. Puheiden lisäksi tarvitaan panostamista ja resursseja vanhemmille ja ammatillisille toimijoille, jolloin mahdollistetaan lapsille luottamukseen ja turvallisuuteen pohjaava tasapainoinen kasvuympäristö.

2.3 Vanhemmuuden vahvistaminen

Siltala (2003, 16) korostaa, että vanhemmuuden tila jatkuu vanhempien elämänkaaren läpi yhä uusiutuvampi psykologisin ja konkreettisin vastavuoroisuusmuodoin ja mahdollisuuksin. Vanhempana oleminen on sellainen kokonaisvaltainen kokemus ja tehtävä, joka haastaa kasvamaan ihmisenä. Perheen ja sen yksittäisten jäsenten hyvinvointi ei voi olla vaikuttamatta myös ympäröivään yhteiskuntaan, joten perheellä katsotaankin olevan paljon laajempi tehtävä kuin pelkästään lasten kasvattaminen.

Vanhemmuuden vahvistamisesta puhutaan tänä päivänä paljon. Kuitenkin varsinaisia vanhemmuuden vahvistamiseen tähtääviä interventioita on olemassa suhteellisen vähän ja niiden toimivuudesta ei ole saatavilla juurikaan tutkittua tietoa. Tänä päivänä vanhemmuudessa eletään monenlaisten paineiden ja muutosten alla, joita aiheuttavat sekä lähipiiri että yhteiskunta. Paineita muodostuu esimerkiksi perheen ja työelämän yhteensovittamisesta sekä erinäisistä perheen voimavaroja heikentävistä asioista. (Rönkä & Kinnunen 2002, 4–10.) Kuivakankaan mukaan (2002, 30–35) perheen hyvinvointiin vaikuttavat hyvin monenlaiset asiat ja monenlaisten asioiden yhteisvaikutukset. Hyvinvoinnin käsitteellä on useita painoalueita, muun muassa voimavarat ja tarpeet. Nämä ulottuvuudet ovat mielenkiintoisia, sillä ne avaavat tien vanhemmuuden kokemusten monimuotoisuuteen.

Riskitekijöiden kasautuessa samoille perheille, vaarana on lapsiperheiden jakautuminen yhä enemmän hyvin ja huonosti voiviin perheisiin. Voimavarat suunnataan ensisijaisesti jo syntyneiden ongelmien hoitoon, mikä ei pitkällä tähtäyksellä paranna lapsiperheiden tilannetta. Siksi tarvitaan panostamista perheiden tukemiseen ja häiriöiden ehkäisyyn jo varhaisessa vaiheessa. (Kangaspunta ym. 2005,7.)

Häggman-Laitilan (2000, 28–29) tutkimuksen mukaan perheet tarvitsevat tukea vanhemmuuteen, lasten kasvatukseen ja hoitoon, sosiaalisen ver-

koston ylläpitämiseen, parisuhteeseen ja perheenjäsenten terveyteen liittyviin tekijöihin. Näistä eniten apua toivotaan vanhemmuuden tukemiseen. Tulokset kertovat vanhemmuuden uupumisesta, epävarmuudesta ja riittämättömyyden tunteesta. Lasten kasvatuksessa ja hoidossa vanhempien yleinen huolen aihe on lapsen luonne ja käyttäytyminen. Pienten lasten vanhempien huolena on usein lapsen unirytmii ja ruokailu. Rajojen asettaminen ja oikeanlaisten virikkeiden tarjoaminen askarruttivat myös monia vanhempia.

Perheiden tukemista tutkinut Rantala (2002, 171–172) näkee vaikeiden perhetilanteiden ja kasvavan tuen tarpeen johtuvan sekä vanhemmista itsestään että yhteiskunnan olosuhteista. Tuen ja palvelun kysyntää lisää myös perheiden tietoisuus palveluista. Palvelutietoisuus voi joissain tapauksissa lisätä perheen palvelutarvetta ja myös vastuun siirtämistä ammatillisille asiantuntijoille. Tästä poikkeava näkemys korostaa puolestaan lapsiperheiden omaavan riittämättömät tiedot palveluista ja tukimuodoista, jolloin vanhemmat eivät voi kokea olevansa todellisia yhteistyökumppaneita toimiessaan puutteellisten tietojen varassa (Harbin, William & Gallaher 2000, 409).

Bardyn, Salmen & Heimon (2002, 107–108) mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa on viime aikoina laajentunut ammatillisia rajoja ylittävien hankkeiden toteuttaminen vanhemmuuden tukemiseksi. Esimerkiksi päiväkotien projektit vanhemmuuden tukemiseksi ovat monien yhteistyötahojen toteuttamia. Myös sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamien perkehankkeiden tavoitteena on muuttaa perheiden toimintakulttuuria ja vahvistaa vanhemmuutta, kehittää perheiden yhteisöllisyyttä verkostoitumisen ja vertaistuen nimissä (Pohjola 2005, 44).

3 VANHEMMUUDEN VOIMAVARAT

3.1 Vertaistuki vanhemmuuden voimavarana

Yhteisön antama sosiaalinen tuki on yksi tutkituimmista terveyttä ylläpitävistä tekijöistä. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan niitä resursseja ja voimavaroja, joita ihminen saa käyttöönsä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Riittämätön sosiaalinen verkosto voi tuoda mukanaan monenlaisia ongelmia. (Vuorinen 2002, 8.) Sosiaalisen tuen kannalta on ensisijaisen tärkeää, että ympärillä on ihmisiä, joiden puoleen voi tarvittaessa kääntyä, yhtä tärkeää on kuitenkin myös se, että nämä ihmissuhteet tarjoavat tyydytystä (Kinnunen 1999, 103; Viljamaa 2003, 25). Tarkan (1996, 16) mukaan yksilön tunne siitä, että hänellä tukenaan läheisiä ja tarvittaessa ammatillisia asiantuntijoita, voi auttaa selviytymään paremmin elämän muutosvaiheista. Tarkka (1996, 122–123) toteaa, että sosiaalisella verkostolla ja tuella on vaikutuksia vanhemmuuteen. Sosiaalinen tuki vaikuttaa niin vanhemmuuden laatuun kuin äitinä ja isänä jaksamiseen. Varsinkin äitiyden varhaisvaiheessa saatu tuki on merkityksellistä äitien selviytymisen kannalta.

Sosiaalinen tuki muodostuu neljästä eri elementistä, joita ovat tunnetuki, käytännön apu, tietotuki ja vertaistuki. Tunnetuki on emotionaalista tukea eli siihen kuuluu pitäminen ja empatia. Käytännön avulla tarkoitetaan tarvittaessa saatavaa suoranaista apua, esimerkiksi palveluja. Tietotuesta käytetään myös nimitystä informatiivinen eli tiedollinen tuki. Tietotukea ovat erilaiset neuvot, tiedot ja apu ongelmien ratkaisemisessa. Vertaistuki nähdään tässä yhtenä sosiaalisen tuen elementtinä, joka antaa henkilölle tärkeää tukea itsearviointiin ja -arvostuksen kannalta. (Viljamaa 2003, 25.)

Sosiaalisella tuella on keskeinen vaikutus erityisesti erilaisissa elämän muutostilanteissa, jotka saattavat aiheuttaa stressiä (ks. esim. Mikkola 2006, Tarkka 1996). Sosiaalinen tuki on Mikkolan (2006, 26–28) mukaan

prosessi, jossa epävarmuutta liittävät tekijät vähenevät. Hallinnan tunteen kasvaminen voi siis tarkoittaa sitä, että ongelmanratkaisutilanteessa oleva saa toiselta osapuolelta resursseja ongelman selvittämiseen. Ongelmatilanteessa olevan epävarmuus voi vähentyä myös siinä mielessä, että hän pystyy muodostamaan selkeämmän käsityksen itsestään, vuorovaikutuskumppanin ajatuksista ja toiminnasta sekä heidän keskinäisen suhteensa luonteesta. Sosiaalisella tuella on myös yhteys vanhempien selviytymiseen vanhemmuuden tehtävistä. Jo vanhemmuuden tehtävistä selviytymisen edellyttää kykyä ottaa vastaan sosiaalista tukea. Sosiaalisen tuen katsotaan sisältävän sekä virallisen palvelun että epäviralliset tukiverkostot. (Viljamaa 2003, 25–26.)

Myös Kinnusen (1999, 106–108) tekemän tutkimuksen mukaan ihmisillä on erilaisia sosiaalisen tuen tuottamisstrategioita. Laajimmillaan sosiaalisen tuen tuottamisessa on käytössä kaikki julkiset palvelut viranomaisista hoja myöten. Myös lähiyhteisön sukulaisuus-, tuttavuus-, ja naapuruusolotuvuudet sekä seurakunnat, järjestöt ja vapaaehtoistyön merkitys koettiin tärkeäksi.

Perheiden sosiaalisen tuen saatavuudessa on tapahtunut muutoksia. Ennen hyvin yleinen sukulaisten ja lähiyhteisön tarjoama sosiaalinen tuki on viime vuosikymmenien aikana korvautunut erilaisilla löyhemmillä ja tiettyihin tarpeisiin luoduilla verkostoilla. Lapsiperheet liikkuvat paljon opiskelujen ja työn perässä, jolloin luonnolliset tukiverkostot voivat olla olemattomia ja sosiaalisia verkostoja kuvaa hyvin lyhytaikaisuus. Tästä syystä ihmisillä on yhä vähemmän ympärillään henkilöitä, joiden puoleen he voivat kääntyä, kun elämässä sattuu jotain odottamatonta. (Hirvonen, Koponen & Hakulinen 2002, 38–49.)

Voidaan todeta, että hyvinvointipalvelujen haasteena on vastata moninaisiin elämän tilanteisiin ja eriytyviin tarpeisiin. Tehtävänä on järjestää nopeasti reagoivia uudentyyppisiä sosiaalisen tuen muotoja. (Kinnunen 2004, 103–106.) Vanhemmuuden sosiaalinen tuki voidaan mahdollistaa vertaisryhmätoiminalla. Vertaistuki on luonnollinen tuen muoto lapsiperheiden

keskuudessa. Vanhemmat saavat apua ja auttavat toisiaan keskustelemalla ja tukemalla toisiaan usein tavallisissa jokapäiväisissä tilanteissa, esimerkiksi tavatessaan toisiaan leikkipuistoissa tai neuvolassa. Vertaistukseen perustuvia ryhmiä on tarjolla hyvin monenlaisissa elämäntilanteissa oleville ihmisille. Vertaistuki voi olla vapaamuotoista tai organisoidusti järjestäytynyttä toimintaa. Osa vertaistukiryhmistä on niin kutsuttuja itseohjautuvia ryhmiä tai oma-apuryhmiä, joissa ryhmien vetäjät eivät ole ammattilaisia. Osa ryhmistä taas on ammattilaisten vetämiä, ja joissakin ryhmässä vetäjinä saattavat toimia sekä ammattilainen sekä vertainen yhdessä.

Vertaisryhmätoiminta on samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten tukiverkosto, jossa jaetaan tuntemuksia tietoja, emootioita ja kokemuksia saaden näin tukea toisiltaan. Ryhmän jäsenten tasavertaisuus ohjaa yksilöitä tasavertaiseen aikuisuuteen. Yhteisten kokemusten ja yhteisen kielen kautta ryhmän jäsenet voivat ymmärtää toisiaan varsinaisia asiantuntijoita paremmin. Jokainen vertaissuhde kehittyy omanlaiseksi osallistujien toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. (Korpela 2003.) Myös Pöyhtäri (2005) toteaa vertaistuen olevan vapaaehtoista ja vastavuoroista kokemusten vaihtoa. Vertaistuen keskeinen funktio on siinä kokemuksessa, että henkilö ei ole yksin tilanteessaan. Vertaisryhmässä jo pelkkä yhdessäolo saattaa olla voimavaroja lisäävä tekijä. Kokemusten vaihto voimistaa ja antaa välineitä mahdollisten ongelmien ratkaisuun. Mukana oleminen vertaisryhmässä antaa myös mahdollisuuden uudelleen suuntautumiseen ja tulevaisuuteen orientoitumiseen.

Vertaistuen määrittelyä

Vertaistuesta puhuttaessa käytetään monia erilaisia käsitteitä, kuten vertaistuki, oma-aputoiminta tai keskinäisen tuen ryhmät. Monet eri nimitykset johtuvat siitä, että vertaistuen käsite on vielä kovin uusi ja selkiytymätön. (Taitto 2001, 193). Vertaistuelle on ominaista, että se ei välttämättä ole tarkoitushakuista toimintaa, vaan se on sosiaalinen prosessi, jossa itsessään on kumuloivia tekijöitä. Vertaistuki on kaiken oma-aputoiminnan läh-

tökohta ja tekee kaikesta oma-aputoiminnasta erityisen. Oma-aputoiminnassa ihmiset tukevat tasaveroisesti toisiaan, jolloin avainsanana on auttaminen. Apu on sisäänrakennettuna vertaistoimintaan ja se on läsnä kaikessa toiminnassa. Kuitenkaan apua ei välttämättä tiedostetusti tarjota tai vastaanoteta. (Vuorinen 2002, 7–8.) Oma-apuryhmät käyttävät toiminnastaan Nylundin (1999, 26) tutkimusten mukaan käsitteitä vertais-, tuki- tai itseapuryhmä.

Mielenterveyden Keskusliitto ry:n (2006) määritelmän mukaan vertaistuki on omaehtoista ja yhteisöllistä tukea sellaisten ihmisten kesken, joita yhdistää samanlainen elämäntilanne. Vertaistoiminnassa auttaminen ei välttämättä tarkoituksenhakuista, vaan itseään ruokkiva sosiaalinen prosessi. Muita auttaessaan auttaa myös itseään ja toisinpäin. (Mielenterveyden Keskusliitto ry:n sivusto 2006.) Vertaistoiminnan lähtökohta on aina ihmisen oma kokemus ja oman kokemuksen kautta syntynyt asiantuntemus (Vuorinen 2002, 147). Vertaistuen keskeisiä periaatteita ovat kunnioitus, jaettu vastuu ja hiljainen yksimielisyys siitä, minkälainen apu on hyödyllistä. Kyse on empaattisesta ymmärryksestä, joka syntyy jakamalla omia kokemuksia muiden kanssa. (Mead, Hilton & Curtis, 2001, 135.)

Vertaistukiryhmän muodostavat henkilöt, joita yhdistää esimerkiksi sama elämäntilanne. Ryhmässä yksilöt saavat toisiltaan vertaisiltaan tukea, jonka avulla he pyrkivät ratkaisemaan tai lieventämään henkilökohtaista elämäntilannettaan. Vertaistukiryhmät perustuvat avoimuuteen, vapaaehtoisuuteen, vastavuoroisuuteen, yhteisöllisyyteen ja yhteisvastuuseen. (Nylund 1996, 194, 205; Taitto 2002 11, 22.) Lisäksi tasa-arvo, sitoutuminen, luottamuksellisuus ja erilaisuuden kunnioittaminen ovat tärkeitä elementtejä vertaistukiryhmän toiminnassa. (Järvinen, Nordlund & Taajamo, 2006, 17.)

Vertaistukea on alettu hyödyntää vasta viime vuosina enemmän, ja uusia vertaistukiryhmiä perustetaankin koko ajan. Vertaistuen tärkeyden tiedostamisen yhtenä syynä voi olla ihmisten perinteisten sosiaalisten verkostojen väheneminen ja perheiden pieneneminen. Näitä yhteiskunnallisia muu-

toksia pyritään paikkaamaan vertaistukiryhmillä. (Hulme, 2004, 23; Taitto 2002, 22.) Vertaisryhmissä voi Braunin ym. (1984) muodostua ystävyys-suhteita ja ne voi tarjota uutta, jatkuvaluonteista tukea. Vanhempainryhmät auttavat pääsemään eroon perheen eristäytymisestä. (Braun ym. 1984, 7, 180–181.)

Katsaus aikaisempiin tutkimuksiin

Kanadalaisessa tutkimuksessa (Harrison, Neufeld & Kushner, 1995) haluttiin selvittää miten naiset valitsevat epäviralliset tuenlähteensä etsiessään tukea normaaleihin elämäntilanteissaan tapahtuviin muutoksiin. Yksi tutkimuksen kohde oli ensimmäisen lapsen saaminen. Naiset kertoivat haluavansa elämäntilanteessaan tukea, joka tarkoitti sitä, että heillä oli joku jonka kanssa keskustella. Kuuntelijan tuli olla luotettava ja saatavilla silloin kun häntä tarvitaan. Naiset halusivat olla tekemisissä sellaisten ihmisten kanssa, joilta tiedettiin saatavan tukea lastenhoitoon ja joilla oli siitä kokemusta. Tärkeää oli se, että lopullisen ratkaisun asioissaan ja elämäntilanteissaan sai jokainen tehdä itse.

Ainbinder ym. (1998) ovat selvittäneet vanhempien kokemuksia vanhemmalta vanhemmalle - ohjelmaan osallistumisesta. Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien lapsilla oli erityisen tuen tarpeita. Ohjelmassa vanhemmille järjestettiin tukipalvelua, jota antoivat toiset, aiemmin samassa tilanteessa olleet vanhemmat. Tukea saaneiden kokemus oli, että yhteiset kokemukset tukivanhempien kanssa mahdollistivat tilanteen täydellisen ymmärtämisen. Vanhempien ajatukset ja toimet hyväksyttiin ilman arvostelua, ja he saivat apua tilanteeseen sopeutumiseen jakamalla yhteiset kokemukset ja saamalla asiaan kuuluvaa palautetta. Laadullisen analyysin tuloksena tämä luotettava liitto sisälsi neljä osaa, jotka olivat: 1) samanlainen ajatusmaailma, 2) samanlainen elämäntilanne, jonka myötä oppi asiaan kuuluvia taitoja ja kerääntyi hyödyllistä tietoa, 3) saatavilla oleva tuki ja 4) tuen molemminpuolisuus.

Vertaistukea on järjestetty vanhemmille myös erilaisten ohjelmien välityksellä ja selvitetty, millainen vaikutus sillä on ollut lapsiperheiden elämään. Irlannissa toteutettiin Community Mothers Programme (Jonson, Molloy, Scallan, Firtzpatrick, Rooney, Keegan & Byrne 2000), jossa kokeneet äidit vapaaehtoisesti auttoivat ja rohkaisivat ensimmäisen lapsen saaneita vanhempia aina lapsen yksivuotispäivään asti. Ohjelma painotti terveydenhoitoa, ravinto-asioita ja yleisesti lasten kehittymistä. Tavoitteena oli kehittää pienten lasten vanhempien taitoja ja lisätä heidän itseluottamustaan tuomalla esiin heidän oma kyvykkyytensä vanhemmuuteen. Vanhempia rohkaistiin tarttumaan haasteisiin ja heille osoitettiin erilaisia vaihtoehtoja, joilla voidaan kohdata ongelmat lastenkasvatuksessa. Ohjelmalla todettiin olevan pysyvä positiivinen vaikutus äitien itsetuntoon ja heidän asenteeseensa äitiyttä kohtaan.

Suomessa pienten lasten vanhemmat voivat tavata toisiaan useissa erilaisissa virallisten tahojen tai epävirallisten järjestöjen järjestämissä tilaisuuksissa tai ryhmissä. Järvisen (1998, 38) tutkimuksessa äitien kokemuksista lastenneuvolan vanhempainryhmistä selvisi, että äidit toimivat toisilleen arvokkaina tiedonlähteinä. Äidit kokivat saaneensa toisiltaan sellaista tietoa, jolla on käyttöä juuri sen hetkisessä elämäntilanteessa. Tiedollinen tuki avarsi vanhemman ajatuksia sekä lisäsi uusia näkökulmia, jotka auttoivat käytännön tilanteissa. Vanhempien mielestä vertaisryhmän jäseniltä oli helpompaa ottaa vastaan neuvoja kuin muulta sosiaaliselta verkostolta. Ryhmän tuella oli merkittävä tehtävä äitien itsetunnon vahvistajana, koska vanhemmat kokivat tulleet hyväksytyiksi ryhmässä ongelmistaan huolimatta. Ryhmätapaamiset koettiin myös mielekkääksi vaihteluksi ja arjen rytmittäjäksi. Positiivisena koettiin se, että he saivat itse olla vaikuttamassa ryhmän toimintaan.

Vanhanen - Sivendoin (1996) on tutkinut kolmea erilaista äitiryhmää tarkoituksenaan selvittää miksi äitiryhmiä tarvitaan ja mikä on niiden merkitys äitinä olon kannalta. Useimmilla äideillä kiinnostumisen syynä oli halu tavata muita samanlaisessa elämäntilanteessa olevia äitejä. Monet ryhmässä käyvät äidit olivat muuttaneet uudelle paikkakunnalle ja ryhmä saattoi

eräänlaisena sisääntuloväylänä uuteen asuinyhteisöön. Mukaantulon syyinä oli sosiaalisen tarpeen lisäksi se, että lapset saavat tavata toisia lapsia. Osa äideistä haki ryhmästä samanhenkisten ihmisten seuraa, haluten saada tietoja ja vaihtaa ajatuksia. Jaettu äitiys merkitsee omakohtaisen äitiyden työstämistä ja omakohtaisen tiedon haltuunottoa. Ryhmä tarjoaa tilaisuuden vertailla omia ja toisten kokemuksia äitiydestä ja äitinä olosta. Ryhmä voi joko epäsuorasti tai suoraan tukea vanhempaa etsimään muuttosta ongelmalliselta tuntuvaan tilanteeseen.

3.2 Ammatillinen tuki vanhemmuuden voimavarana

Hankkeen toimintamuoto avoin päiväkotitoiminta edustaa uudenlaista lapsiperheiden palvelua. Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja avoimuuteen. Tämä haastaa työntekijät pohtimaan tapaa tehdä asiakastyötä. Hankkeen tavoitteiden voimavarakeskeisyys edellyttää asiakastyötä, jossa asiakas nähdään aktiivisena ja vuorovaikutteisena oman elämänsä asiantuntijana. Ammatillinen tuki avoimessa päiväkodissa tarkoittaa sosiaali- tai terveysalan koulutuksen saaneiden ja kokeneiden ammattilaisten tiedon ja taidon käyttöä ryhmätoiminnassa vanhempien ja lasten hyväksi.

Monet perheet saavat tarvitsemansa tuen ja ohjauksen lähiverkostostaan, jolloin vanhemmat jaksavat omassa kasvatustehtävässään. Lähiverkoston puutteellisuus voi nostaa erilaiset toimintamuodot, tässä tapauksessa avoimen päiväkodin, tarpeelliseksi vanhemmuuden vahvistamisessa jo ennen haasteellisinten elämäntilanteiden rakentumista. Ammattilaisten ja perheiden keskinäisen yhteistyön avulla voi muodostua yhteisö, joka voimaannuttaa vanhemmuutta. (Helminen 2006, 204.) Avoin päiväkotitoiminta voi parhaimmillaan olla luomassa uudenlaista ammattilaisten ja vanhempien keskinäistä toimintakulttuuria, joka täyttää osallisuuden ja dialogisuuden ehdot.

Osallisuus ammatillisessa tuessa

Yhteisöllisyyden takaa löytyy jaettu osallisuus, joka pohjaa puolestaan tasavertaisuudelle perustuvaan kumppanuuteen, yhteistyöhön, vuorovaikutukseen, vaikutusmahdollisuuksiin ja koetusta oppimiseen. Osallisuuden edellytyksenä on keskinäinen kunnioitus ja hyväksyntä, joiden pohjalta yhteistyösuhde rakentuu luottamukselliseksi ja turvalliseksi. Osallisuudessa yhteisen tekemisen ja havaintojen kautta syntyy kokemuksia, jotka toimivat peileinä niin omien käsitysten ja näkemysten kuin tekojen tarkastelulle. Tämä prosessi yhdistää ihmiset ja antaa mahdollisuuksia muutokseen sekä uuden oppimiseen. Osallisuuden merkittävä tekijä on vertaisuus, jolloin samankaltaisessa tilanteessa olevat ihmiset jakavat kokemuksiaan ja saavat sosiaalista tukea ryhmässä. Vertaisuus itsessään mahdollistaa tasa-vertaisen dialogin saman kokemusmaailman omaavien kesken. Ammatillaiset voivat toiminnallaan tukea vanhempien vertaisuuteen pohjaavien toimintamuotojen rakentumista sekä tarvittaessa toimia ohjaajina. Osallisuuden keskeinen edellytys on vastavuoroisuus, jolloin vuoropuhelussa on mahdollisuus jakaa kokemuksiaan, saada palautetta ja löytää uusia näkökulmia ja toimintatapoja. (Helminen 2006, 204–205.)

Dialoginen asiakastyö

Matikainen (2000, 55) toteaa, että vuorovaikutuksella tarkoitetaan yksinkertaisuudessaan sitä, että ihmiset ovat tekemisissä keskenään ja tekevät asioita yhdessä, jolloin he vuorotellen ja vastavuoroisesti vaikuttavat toisiinsa. Vuorovaikutusta tulee tarkastella sosiaalisena ilmiönä, koska se tapahtuu sosiaalisessa ja kulttuurisissa yhteyksissä, joissa syntyy kokemuksia ja sääntöjä (Matikainen 2001, 16).

Jaetussa asiantuntijuudessa arvostetaan asiakas-työntekijäsuhteen kumppanuutta, dialogisuutta ja osallisuutta. Mönkkönen (2002, 16) on tutkimuksessaan erotellut kolme erilaista vuorovaikutusorientaatiota: asiantuntija-keskeinen, asiakaskeskeinen ja dialoginen. Vuorovaikutusorientaatiot ovat kulttuurisia tapoja jäsentää asiakastyön vuorovaikutussuhdetta. Vuorovai-

kutuksessa liikutaan näillä eri vuorovaikutuksen tasoilla eli samankin keskustelun aikana orientaatio voi vaihtua. Myös eri aikakausina jokin orientaatio nousee toisia vahvempaan asemaan. (Mönkkönen 2002, 16, 60.)

Asiantuntijakeskeisessä vuorovaikutusorientaatiossa toimintaa ohjaavat vahvasti asiantuntijoiden tai järjestelmän määrittämät tavoitteet ja tulkinat. Asiakaskeskeisessä vuorovaikutusorientaatiossa orientaatio perustuu asiakkaan tarpeisiin ja konstruktioihin. Dialoginen vuorovaikutus nähdään vastavuoroisena suhteena, jossa molemmat vaikuttavat. Dialoginen vuorovaikutusorientaatio liittyy jaettuun asiantuntijuuteen korostaen asiakkaan ja työntekijän yhteisesti tuotettua tietoa. (Mönkkönen 2002, 53–56.)

Asiakaskeskeisen vuorovaikutuksen tavoitteena on, että asiakas alkaa tiedostaa ongelmansa. Ammatillinen asiantuntija tuntee jo ilmiön ja asiakkaan tulee vain tiedostaa samat asiat. Samoin mahdolliset asiakas-työntekijäsuhteen ongelmat nähdään johtuvan asiakkaasta. Asiakaskeskeisessä vuorovaikutuksessa asiakas nähdään oman elämänsä parhaana asiantuntijana. Asiakaskeskeisessä suhteessa työntekijän rooli on toimia foorumina, jossa asiakas voi reflektoida asioitaan. (Mönkkönen, 2002, 16–63.) Asiakaskeskeisyys nähdään vaihtoehtoisena näkökulmana järjestelmäkeskeisyydelle ja asiantuntijavallalle. Asiakaskeskeisessä orientaatiossa saatetaan kuitenkin hyvää tarkoittavalla empaattisella kuuntelulla uusintaa asiantuntijavaltaa, jossa keskeistä on vahvan auttajan positio. (Hyväri 2001, 233–236.) Asiakaskeskeisyyden elementit voivat estää asiakkaan kohtaamisen täysivaltaisena, vastuullisena toimijana (Mönkkönen 2002, 81). Asiakaslähtöisyys voi naamioitua asiantuntijälähtöisyyden sisään eli työskentely etenee ammatillisen totuuden mukaan. Asiakaslähtöisyys voi olla myös retorista tavoitekieltä, jossa asiakkaat määritellään aktiivisiksi, osallistuviksi, omaa itsemääräämisoikeuttaan toteuttaviksi, valinnanvapautta omaaviksi subjekteiksi. (Pohjola 1995, 90.)

Asiakaskeskeisyyden myötä on ohjaamattoman, neuvomattomuuden ja vastaamattoman vuorovaikutuksen idea nostettu keskiöön samalla kun vallasta, vastuusta ja vastavuoroisuudesta puhuminen on jäänyt tuon kes-

kustelun ulkopuolelle. Mönkkönen esittääkin kysymyksen, voiko tällaisen hienotunteisuuden lieveilmiönä olla vastavuoroisuuden, dialogin ja siten myös vastuun väheneminen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa? Ohjauksen, neuvojen ja jopa kantaa ottamattomuuden nimissä on laiminlyöty toista osapuolta. (Mönkkönen 2001, 125–126, 134–138.)

Asiakaskeskeisen vuorovaikutusorientaation ongelmia dialogisuuden kannalta ovat vastaamisen, vallan ja vastuun kysymykset. Dialoginen orientaatio asiakastyössä mahdollistaa vallan ja vastuun näkyväksi tekemisen vuorovaikutussuhteessa. (Mönkkönen 2002, 16.) Vastuu voidaan nähdä molemminpuolisena vastuuna. Vastuullisuus ei tarkoita sitä, että ammatillinen asiantuntija ottaa asiakkaan vastuuta, vaan tulee tietoisemmaksi omasta vastuusta. (Seikkula & Arnkill 2005, 49.) Dialogikeskeisen vuorovaikutuksen piirteitä ovat tietoisuus (vs. tiedostaminen), vuorovaikutus molempien ehdoilla (vs. vuorovaikutus asiakkaan ehdoilla), dialoginen reflektio (vs. itsereflektio) ja vastuullinen valta (vs. vallan kieltäminen) (Mönkkönen 2001, 17–18).

Asiantuntija- ja asiakaskeskeisyys saattavat olla esteenä dialogisuudelle. Toisaalta asiakaskeskeisyys on yksi dialogisen suhteen ulottuvuus. Asiakkaan elämismaailman hyväksyminen ja tutkiminen ei tee vuorovaikutuksesta dialogista, vaan ammatillisen asiantuntijan on tuotava oma panoksensa asioiden uudelleen määrittämisessä. Ilmiötä pyritään konstruoimaan yhdessä. (Mönkkönen 2002, 48, 63, 82.)

Dialogisessa asiakastyössä pyritään yhteisen ymmärryksen rakentumiseen ja taitoa edesauttaa vuorovaikutuksen kulkua siihen suuntaan. Dialogisuuden yksi tärkeä elementti on vastavuoroisuus, jossa jokainen osapuolista pääsee luomaan tilannetta ja vaikuttamaan yhteiseen osallisuuteen. Asiakassuhteessa tämä tarkoittaa, että suhde nähdään molemminpuolisen ymmärryksen rakentamisena, jossa ei mennä joko ammattilaisen tai asiakkaan ehdoilla vaan molempien ehdoilla. Dialogisuudesta puhuttaessa ihmisiä tarkastellaan aktiivisina toimijoina, jotka kutsuvat toisiaan osallisuuteen. Sosiaalisissa tilanteissa jokainen vaikuttaa vuorovaikutuk-

sen kulkuun, vaikka joku aina kuljettaa tilannetta vahvemmin kuin toinen. Dialogisuus ei ole pelkkää toisen kuuntelua tai keskustelua, vaan parhaimmillaan molemmat oppivat ja voivat muuttaa mielipiteitään tai asennettaan. Ehtona dialogiselle vuorovaikutukselle on luottamuksellinen suhde, sillä muuten ammattilaisen esittämä erilainen ajatus saatetaan kokea uhkana. (Mönkkönen 2007, 86–100.) Asiakas ja ammatillinen asiantuntija voivat monipuolistaa katsomuksiaan, toisen erilaisesta näkökulmasta voi oppia lisää ja sitä kautta oppia ymmärtämään lisää omasta näkökulmastaan. Asiantuntijuus on asiakkaan ja työntekijän yhteinen aikaansaannos. (Seikkula & Arnkill 2005, 33–34, 79.)

4 VOIMAANTUMINEN

4.1 Voimaantuminen käsitteenä ja ilmiönä

Voimaantuminen on suhteellisen uusi tutkimusaihe. Useimmissa voimaantumista koskevissa tutkimuksissa korostuu pyrkimys auttaa ihmisiä löytämään omat voimavaransa ja ottamaan vastuu omasta kasvustaan (Heikkilä-Laakso & Heikkilä 1997, 347). Voimaantumistutkimuksia on tehty hyvin monella alalla ja eri kohderyhmien parissa. Amerikkalaisessa ja suomalaisessa kirjallisuudessa voimaantumista on tutkittu erityisesti opettajan ammatillisen pätevyyden kehittämisessä (Short & Rinehart 1992; Neufeld & Grimmet; Garman 1995; Kohonen 1997; Ruohotie 1996; Siitonen 1999). Voimaantumista on myös tutkittu työssä uupumisen (Kalimo & Toppinen 1997), työttömien ja syrjäytymässä olevien (Eskonen 2000; Ritsilä 2005), vammaisten ja pitkäaikaissairaiden (Kyngäs 1995) ja vanhemmuuteen kasvaminen (Kuru 1999) kannalta.

Termi voimaantuminen tulee englannin sanasta empowerment. Sana ei kuitenkaan ole vielä vakiintunut suomen kieleen, sillä myös muita suomennoksia on löydettävissä. Kohonen (1997) käyttää termiä henkinen vahvistuminen, Eskonen (2000) puhuu voimavaraistamisesta, Antikainen (1996) valtautumisesta, Kuru (1999) täysivaltaistumisesta ja Heikkilä-Laakso ja Heikkilä (1997) voimistumisesta, itsensä voimistamisesta ja oman persoonallisuuden voimantunteen kehittämisestä. Tässä tutkimuksessa käytetään sanaa voimaantuminen.

Myös empowerment-prosessin luonteesta on tutkijoiden ajattelun välillä eroavaisuuksia. Heikkilä-Laakson ja Heikkilän (1997) mukaan sisäisen voimantunteen kokeminen on itsestä lähtevä prosessi. Ruohotie (1998) taas näkee sen toisen ihmisen voimistamisena ja vallan antamisena toiselle. Antikainen (1996) puolestaan käyttää käsitettä valtautuminen ja määrittelee sen tarkoittavan muutosta yksilön itsemäärittelyssä, minässä ja osallis-

tumisen kautta tapahtuvaa muutosta ympäristössä. Siitosen (1999) mukaan voimaantumiseen liittyy prosessimaisuus. Voimaantuminen on itseltä lähtevä prosessi ja voimaa ei voi antaa toiselle. Se on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, jota ei tuota tai aiheuta toinen ihminen. Kuitenkin Siitonen näkee, että toimintaympäristön olosuhteet voivat olla merkityksellisiä, ja tämän vuoksi voimaantuminen voi olla jossain tietyssä ympäristössä todennäköisempää kuin toisessa. Avoimen päiväkodin vertaisryhmätoiminta ja läsnä oleva ammatillinen tuki mahdollistavat voimaantumisen kokemuksia, joilla on yhteys vanhemmuuden vahvistumiseen ja sitä kautta perheiden lisääntyneeseen hyvinvointiin.

4.2 Voimaantumisteoria

Tässä esiteltävä yleinen voimaantumisteoria pohjautuu Siitosen tekemään laajaan empiiristen löydösten ja useiden teoreettisten käsitteiden, määritelmien, näkemysten ja ideoiden yhdistelmiin. (Siitonen 1999, 116–157.) Siitosen kehittämälle voimaantumisteorialle keskeistä on, että voimaantuminen on ihmisestä itsestä lähtevä henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, eikä voimaa voi antaa toiselle. Myös Zimmermannin (1995) tutkimuksessa on sama lähtöajatus.

Voimaantuneen ominaisuudet ilmenevät eri ihmisissä erilaisina ominaisuuksina, käyttäytymisenä, uskomuksina ja taitoina. (Siitonen 1999, 142–187.) Voimaantuneen ihmisen ominaisuuksista ei kuitenkaan voida laatia yksiselitteistä listaa, sillä voimaantumisen ominaisuudet ilmenevät eri ihmisissä eri ominaisuuksina, käyttäytymisenä, taitoina ja uskomuksina, ja voimaantumisen ominaisuudet voivat myös vaihdella ympäristön ja ajan kohdan mukaan. (Zimmerman 1995.)

Siitosen (1999) voimaantumisteoriassa voimaantumisen osaprosesseja ovat päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emotiot. Näiden osaprosessien on todettu olevan monitahoisesti yhteydessä tai merki-

tyssuhteessa toisiinsa, ja näiden oletetaan jopa vaikuttavan toisiinsa, vaikakaan osaprosessien välisiä yhteyksiä ei osoiteta syy-seuraussuhteiden pohjalta.

Päämäärät sisältävät toivottu tulevaisuuden tilat, vapauden ja arvot. Toimiessaan ihminen asettaa itselleen päämääriä, jotka ovat ajatuksia toivotuista ja ei-toivotuista tiloista, joita yksilö pyrkii saavuttamaan tai välttämään. Voimaantumisen kannalta on olennaista juuri päämäärien henkilökohtainen asettaminen sekä se, että yksilö voi ja kykenee niitä itse vapaasti asettamaan. Päämäärien saavuttaminen ja voimavarojen vapautuminen ovat kiinteästi sidoksissa yksilön arvomaailmaan ja kokemuksiin ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista. (Siitonen 1999, 199–121.) Siitonen sisällyttää päämääriin tiettyjä näkökulmia, joita ovat: ihmisen halu asettaa henkilökohtaisia päämääriä, tulla ymmärretyksi, menestyä ja oppia sekä halu osallistua yhteisten päätösten tekemiseen. Myös vapaus, kuten valinnanvapaus, vapaaehtoisuus, itsemäärääminen ja autonomisuus ovat voimaantumisen jäsentämisen, ymmärtämisen ja pohtimisen kannalta olennaisia. Lisäksi yksilön arvoilla on olennainen merkitys voimaantumisprosessissa. Päämäärät heijastavat aina yksilön arvovalintoja. (Siitonen, 1999, 119–129.)

Kykyuskomukset sisältävät tekijät, jotka liittyvät minäkäsitykseen, itseluottamukseen ja – arvostukseen, tehokkuususkomuksiin ja itsesääätelyyn sekä vastuuseen. Voimaantumisprosessissa merkityksellistä on yksilön ihmiskäsitys, samoin minäkuva, itsetunto ja identiteetti ovat tärkeitä määreitä, koska ihminen arvioi ympäristöään minäkäsityksen kautta. Kykyuskomukset ja minäkäsitys ovat yhteydessä siten, että ihminen ottaa vastaan sitä informaatiota, joka tukee hänen omaa käsitystä itsestään, mutta hylkää informaation, joka on ristiriidassa hänen minän kanssa. (Siitonen, 1999, 129–142.)

Zimmermann (1995) ja Siitonen (1999) näkevät, että tehokkuususkomuksilla on tärkeä rooli voimaantumisprosessissa. Käsitys omista kyvyistä saavuttaa tavoitteet ohjaa merkittävästi voimaantumisprosessia. Henkilöko-

taisen vastuun ottaminen ja voimaantuminen liittyvät läheisesti toisiinsa. Tehtävien ja roolin kautta vastuu on yhteydessä itsearvostukseen. Vastuu tuo mielekkyyden tuntoa elämään. Vastuun ottamista ja vastuun kantamista voidaan edistää. Tällöin yksilölle osoitetaan, että hänellä on todellinen vapaus ja itsenäisyys asettaa päämääriä omien näkemystensä pohjalta. (Siitonen 1999, 141.)

Kontekstiuskomukseen kuuluvat hyväksyntä, arvostus, kunnioitus, ja luottamus, ilmapiiri, toimintavapaus sekä yhteistoiminta, kollegiaalisuus ja tasa-arvoisuus. Voimaantumisteorian kontekstiuskomukset ovat yksi merkittävä osa voimaantumisprosessia. Voimaantumista tapahtuu toisissa ympäristössä paremmin kuin toisissa. Vuorovaikutustilanne, jossa korostuu valinnanvapaus, avoimuus, luottamus ja yhdenvertaisuus edesauttavat voimaantumista. Ihmisen kokemat myönteiset asiat, arvostaminen, kunnioitus, hyväksytyksi tuleminen tunne ja turvallisuuden tunne tukevat voimaantumista ja rohkaisevat häntä toimimaan aktiivisesti tavoitteidensa suuntaisesti. (Siitonen 1999, 143–149.) Yhteistoiminnalla ja tasa-arvolla on osansa voimaantumisessa. Palkitseva, avoin ja aito ryhmä kannustaa yksilöä ja näin edistää voimaantumista. Uudistavassa vuorovaikutuksessa yksilö tuntee itsensä tasa-arvoiseksi ja keskeisessä asemassa ovat molemminpuolinen puhuminen ja kuunteleminen. (Siitonen, 150.)

Yksilö käyttää emotioiden antamia virikkeitä, kun hän arvioi mahdollisuuksiaan asettaa ja saavuttaa päämääriään omasta näkökulmastaan. Emotioilla on vahvistaja tehtävä erityisesti silloin, kun on toimittava todellisten ongelmien ja mahdollisuuksien yhteydessä. Innostuksen syntyminen on tärkeää voimaantumisprosesissa, koska innostuminen jo osoittaa, että ihminen on arvioinut ympäristönsä voimaantumisen kannalta mahdolliseksi. Myös toiveikkuus lisää ihmisessä voimavaroja, edistää omaa ja samalla ympäristössä toimivien myönteisyyden kasvua, ja tätä kautta voimaantuminen mahdollistuu. Turvallisessa ilmapiirissä ihminen uskaltaa kokeilla uutta ja ottaa riskejä, koska epäonnistumisia ei tarvitse pelätä. Voimaantumisteoriassa nähdään, että eettisyys ja voimaantuminen ovat yhteydessä toisiinsa. Voimaantumiselle on tyypillistä kunnioitus kaikkia ryhmän jä-

seniä kohtaan, koska jokaisella on tarjottavanaan jotakin arvokasta. Yksilöllä on myös ajattelun ja mielipiteiden ilmaisemisen vapaus. (Siitonen 1999, 151–157.)

4.3 Voimaantumisen kontekstina avoin päiväkot

Siitosen (1999, 186) mukaan voimaantumisteoriasta on hyötyä hyvinvoinnin, inhimillisten voimavarojen ja ihmisoikeuksien edistämishankkeissa. Taustateoriaksi ihmisen hyvinvointia, jaksamista ja voimavaroja edistäviin tutkimuksiin teoria soveltuu hyvin.

Keskusteleminen voimaantumisesta havainnollistaa yksilölle omat jaksamisen ja jaksamattomuuden rajat. Uupuminen ja siitä voimaantuminen ovat yksilön sisäisiä prosesseja, jotka ovat kiinteästi yhteydessä yksilön elinympäristöön, ilmapiiriin, tapahtumiin ja ihmissuhteisiin. (Siitonen 1999, 118) Prosessi voi käynnistyä oman oivalluksen ja sisäisen pohdinnan kautta tai minkä tahansa positiivisen kokemuksen myötä. Toisaalta ryhmä voi auttaa yksilön voimaantumista ja saattaa saada jäsentensä voimaantumisprosessin käynnistymään.

Voimaantumisen mahdollistamisella tarkoitetaan yksilön tai perheen saamaa tukea ja voimavarojen vahvistuminen kuvaa yksilön tai perheen itsestä lähtevää voimaantumisprosessia. Voimavarojen vahvistamisessa asiantuntija tukee perheen omaa voimaantumisprosessia luomalla luottamuksellisen ja kumppanuuteen perustuvan yhteistyösuhteen perheen kanssa. Prosessin tärkein tekijä on toimiva ja luottamuksellinen yhteistyösuhde, minkä ennakkoehtoina ovat sekä perheen että asiantuntijan senhetkinen voimavaraisuus kuormittavien ja voimia antavien tekijöiden suhteessa. (Pelkonen & Hakulinen 2002.) Myös Paula Määttä (1999, 38) tarkastelee voimaantumista käsitteellä vanhempien valtaistuminen. Määttän mukaan valtautuneet vanhemmat edelleen tarvitsevat ammattilaisten asiantuntija-

tietoa ja tukea, mutta ohjauksen pitää olla laaja-alaista ja rohkaista vanhempia aktiivisuuteen.

Pelkonen & Hakulinen (2002) määrittelevät empowerment-käsitettä voimavaroja vahvistavassa mallissa perhehoitotyöhön voimavarojen vahvistumisena ja voimavarojen vahvistamisena. Voimavarojen vahvistamisella eli voimaantumisen mahdollistamisella tarkoitetaan yksilön tai perheen saamaa tukea. Voimavarojen vahvistuminen kuvaa yksilön tai perheen itsestä lähtevää voimaantumisprosessia. Voimavarojen vahvistamisessa tuetaan perheen omaa voimavarojen vahvistumisprosessia luomalla luottamuksellinen ja kumppanuuteen perustuva yhteistyösuhde.

Perhelähtöisessä työtavassa keskeisiä tekijöitä ovat kannustus, voimaantuminen ja perheen voimavarojen käyttö. Lähtökohtana voimaantumiselle on minässä tapahtuva muutos, joka merkitsee yksilön toimintakyvyn vahvistumista. Avoimen päiväkodin näkökulman ollessa ennaltaehkäisevä on luontevaa käyttää sellaisia toimintamalleja, joissa korostuu voimavarakeskeisyys.

Monet perheet saavat tarvitsemansa tuen ja ohjauksen lähiverkostostaan, jolloin vanhemmat jaksavat omassa kasvatustehtävässään. Lähiverkoston puutteellisuus voi nostaa erilaiset toimintamuodot, tässä tapauksessa avoimen päiväkodin, tarpeelliseksi vanhemmuuden vahvistamisessa jo ennen haasteellisten elämäntilanteiden rakentumista. Ammattilaisten ja perheiden keskinäisen yhteistyön avulla voi muodostua yhteisö, joka voimaannuttaa vanhemmuutta. (Helminen 2006, 204.) Myös Siitonen & Robinson (1998, 187–188) mukaan voimaantumisessa ihmisen henkilökohittaiset prosessit ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa kontekstin sosiaalisten prosessien kanssa. Voimaantuminen syntyy elinympäristöjen ja kokemusten kautta ja niiden koskettaessa toisiaan. Kun ihminen saa mahdollisuuden päästä yhteyteen toisiin ihmisiin, voi hän palata takaisin omiin sisäisiin pohdintoihin.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Suoritin kasvatustieteen maisteriopintoihin kuuluvan hallinnon harjoittelun Napero-hankkeessa. Harjoittelun kuluessa minua alkoi erityisesti kiinnostaa hankkeen yksi toimintamuoto, avoin päiväkotitoiminta. Minulla on kymmenen vuoden kokemus lastentarhanopettajan työstä, johon oleellisena osana kuuluu yhteistyö vanhempien kanssa. Avoimen päiväkodin ohjattu varhaiskasvatustoiminta, johon lapsi osallistuu yhdessä vanhemman kanssa, edusti minulle uudenlaista ajattelu- ja toimintatapaa. Se haastoi minut kohtaamaan lapset ja vanhemmat toisenlaisesta näkökulmasta. Koin avoimen päiväkodin yhteisönä, jossa korostui vanhempien asiantuntijuus, kuitenkin unohtamatta, että paikka voi olla tarvittaessa se turvaverkko, johon voi pulmallisissa tilanteissa luottaa. Ajatus, että koko kylä kasvattaa toteutui ryhmissä ajoittain.

Tässä tutkimuksessa näkökulmana on asiakkaiden, vanhempien, tuottamat merkitykset ja kokemukset Rovaniemellä sijaitsevasta uudesta avoimesta varhaiskasvatustaloudesta. Tutkimuksessa selvitettiin avoimen päiväkodin asiakkaiden vanhemmuuden kokemuksia. Tutkimuksessa tarkasteltiin vanhempien tuottamia merkityksiä avoimen päiväkodin toiminnasta vertaistuen ja ammatillisen tuen näkökulmasta. Se, että tutkimus liittyy osaltaan käytännön kehittämistyöhön, antoi työlle oman mielenkiintoisen lisän ja merkityksen. Tutkimuksessa mahdollistetaan palvelun käyttäjien näkemysten esilletulo ja sitä kautta tutkimus auttaa hankkeen toimijoita kehittämään toimintaansa.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten vanhemmuus näyttäytyy avoimen päiväkodin vanhempien käsityksissä?
2. Mikä merkitys vertaistuella on vanhemmuuden vahvistumisessa?
3. Mikä merkitys ammatillisella tuella on vanhemmuuden vahvistamisessa?

5.2 Tutkimuskohteena avoin päiväkot

Avoin päiväkot on Napero-hankkeen yksi toimintamuoto. Napero on sosiaalialan kehittämishanke, joka on käynnistynyt elokuussa 2006. Napero-hankkeen yhteistyökumppaneita palvelujen käyttäjien ja kaupungin sosiaali- terveys- ja päivähoitoalan toimijoiden lisäksi ovat Rovaniemen ammatti- korkeakoulu ja Lapin yliopisto. Kolmannen sektorin toimijoista keskeisinä kumppaneina ovat Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Rovaniemen seurakunta. Hanketta rahoittavat Lapin lääninhallitus sekä kunnat Rovaniemi ja Ranua. Hankkeen päämääränä on edistää lasten ja perheiden hyvinvointia tehostamalla ennaltaehkäisevää työtä, kehittämällä ylisektorisia verkostomaisia työmuotoja, vahvistamalla vanhemmuutta, vanhempien osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Napero-hankkeen keskeisiä tavoitteita ovat:

1. Kehittää äitiys- ja lastenneuvolan, perhetyön, perheneuvolan, sosiaalityön ja päivähoidon yhteistyökäytänteitä ja perheiden osallisuutta vahvistavia työmenetelmiä varhaisen auttamisen ja ennaltaehkäisevän työn tehostamiseksi.
2. Edistää vanhempien ja perheiden omatoimisuutta, keskinäistä vertaistukea ja yhteistyöverkostojen syntymistä.
3. Vahvistetaan henkilöstön osaamista tiimityötaidoissa, ryhmien ohjaamisessa ja prosessien hallinnassa.
4. Kehitetään perustason työntekijöiden yhteistyötä erityispalvelujen työntekijöiden kanssa niin, että perheiden ohjaus erityispalveluihin toimii tarkoituksenmu-

kaisesti perheiden tarpeet huomioiden ja erityispalveluiden tuki saadaan peruspalvelujen käyttöön. (Napero-hankkeen toimintasuunnitelma)

Avoin päiväkotitoimii perhepalvelukeskuksessa. Perhepalvelukeskuksessa löytyy laajasti erilaiset lapsiperheiden palvelut, kuten neuvola, perhetupa, perhetyö, erityispäivähoito, lastenvalvojat, perheneuvola ja lasten fysio-, toiminta- ja puheterapeuttipalvelut. Muiden lapsiperheiden palvelujen sijainti samassa osoitteessa mahdollistaa avoimen päiväkodin yhteistyön eri toimijoiden kanssa.

Avoin päiväkotitoimii alle kouluikäisille lapsille ja heitä kotonaan hoitaville vanhemmille tai hoitajille. Avoimessa päiväkodissa vanhemmilla on mahdollisuus tavata muita perheitä ja lapsilla on mahdollisuus luoda ystävyssuhteita, leikkiä ja harjoitella sosiaalisia taitoja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Vanhemmat voivat keskustella kasvatuksesta, lapsen kehityksestä, vanhemmuudesta ja lapsiperheen arjesta muiden perheiden ja alan ammattilaisten kanssa. Toiminta perustuu aktiiviseen yhdessäoloon, jossa vanhemmat huolehtivat lapsistaan. Se muotoutuu vanhempien esittämien toiveiden pohjalta. Vapaan yhdessäolon ja leikin lisäksi järjestetään ohjattuja toimintahetkiä sekä vanhempien toivomusten mukaan asiantuntijavierailuja ja muuta ohjelmaa. Toiminta on maksutonta, eikä ennakkoilmoittautumista tarvita. (Avoin päiväkotitoimintakuvaus.)

Avoimen päiväkodin vertaisryhmä ei ole kiinteä ryhmä. Se on avoin kohtaamispaikka, jonka vanhemmat muodostavat kohtaamalla toisiaan satunnaisesti. Avoin päiväkotitoimii on fyysinen tila, jossa kokoonnutaan, toiminta, jota tehdään ja tilanne, joka tuo ihmiset yhteen. Avoimeen päiväkotitoimintaan liittyy ensisijaisesti vapaaehtoisuus; ketään ei pakoteta mukaan toimintaan, vaan osallistua voi oman kiinnostuksen ja tarpeiden pohjalta. Avoimen päiväkodin työntekijöiden rooli on toimia vertaistuen mahdollistajina. He raamittavat toimintaa ja tarvittaessa kannustavat ja rohkaisevat yhteiseen keskusteluun. Työntekijät eivät yksistään toimi asiantuntijoina, vaan jokaisella ryhmän jäsenellä on oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa ryhmän toimintaan.

taan. Pääasiana on yhteyden luominen vanhempien tai vanhempien ja lasten sekä ammattilaisten kesken.

Avoimen päiväkodin keskeisiä asioita ja tavoitteita ovat:

- vanhemmuuden vahvistaminen
- yhteisöllisyys ja vanhempien osallisuus
- vertaistuki
- perheiden kohtaamispaikka
- kotihoidossa olevien lasten päivähoitotarpeen väheneminen
- jatkumo perhevalmennukseen osallistuneille
- jatkumo perheille, joissa ennalta ehkäisevän perhetyön tarve on vähentynyt
- moniammatillinen työskentelytapa (Napero-hankkeen toimintasuunnitelma)

5.3 Näkökulmia arviointitutkimukseen

Postmoderni evaluointitutkimus soveltaa ja kehittää erilaisia laadullisen arvioinnin lähestymistapoja (Vartiainen 2001, 15). Kvalitatiiviselle arviointitutkimukselle on ominaista hermeneuttinen tiedekäsitys, jossa ilmiöitä pyritään selittämään, ymmärtämään ja tulkitsemaan. Tutkija pyrkii analyysissa läheiseen kosketukseen arvioitavan ilmiön kanssa. (Patton 1997, 290–295.) Neljännen sukupolven evaluointiteoria vastustaa kovaa positivistista evaluointiotetta. Käsityksen mukaan objektiivista totuutta ei ole olemassaakaan. Tutkija pyrkii ymmärtämään kutakin henkilöä tulkiten ja ymmärtäen. Tavoitteen on löytää toimiva kompromissi. Edustavuutta ei tavoitella tilastollisessa mielessä, vaan pyritään saamaan yhteistä näkemystä asiasta. (Cuba & Lincoln 1989, 184–185.)

Arvioinnin määritelmien ja näkökulmien kenttä on laaja. Osa arviointikirjallisuudesta on keskittynyt erityisesti koulutuksen ja oppimistulosten arviointiin. Arviointia voidaan lähestyä myös yhteiskuntapoliittisesta viitekehyksestä, jolloin tarkastelun kohteena voivat olla esimerkiksi erilaiset projektit, kehittämishankkeet tai sosiaalipoliittiset ohjelmat. Pohjolan (2000) mukaan arvioiva ote on yleistynyt, koska hyvinvointipalvelujärjestelmää on alettu organisoida yhä useammin projektimuotoisina kehittämishankkeina.

Evaluaatio on osa tietoista ja muutoshakuista toimintaa. Arviointitutkimuksen avulla arvioidaan ja tulkitaan erilaisten interventioiden tuloksia. Arvioinnilla saadaan tietoa vaikuttavuudesta ja siitä, mihin suuntaan toimintaa tulee edelleen kehittää. (Seppänen- Järvelä 1999, 153–155.) Arvioinnista tulee arviointitutkimusta, kun tietoa kerätään systemaattisesti, kun aineisto analysoidaan systemaattisesti ja johtopäätökset suhteutetaan olemassa olevaan tietoon (Jalava & Virtanen 1998, 128–129). Mikko Mäntysaari (1999, 32–33) määrittelee arviointitutkimuksen jonkin toiminnan ansion tai arvon määrittelemistä käyttäytymistieteellisen tutkimuksen välineitä käyttäen.

Arviointitutkimuksen jaottelua

Evaluaatiolla ymmärretään kirjaimellisesti arvottamista eli arviointi pitää sisällään arvon määrittämisen (Robson 2001,25; Mäntysaari 1999, 54; Scriven 1991,1: Laitinen 2000, 22–23). Michael Scriven (1999) on jaotellut arviointitutkimuksen summatiiviseen ja formatiiviseen. Summatiivisella arviointitutkimuksella tarkoitetaan toimenpideohjelmien lopputuloksen arviointia. Formattiivinen arviointitutkimus on prosessin arviointia. Formattiivinen arviointitutkimus vaikuttaa myös toimintaan, sillä arviointi mahdollistaa toiminnan muuttamisen arvioinnin myötä. (Mäntysaari 1999, 10.) Tietoisien arvioinnin tavoitteena on tiedon ja ymmärryksen lisääminen kohteena olevasta toiminnasta. Kokemuksesta voidaan ottaa oppia arvioinnin kohteena olevan toiminnan parantamiseksi. (Dale 1998, 11.) Formattiivisessa arvioinnissa projektissa järjestetään rationaalinen tiedonkeruu alkuvaiheessa ja johtopäätöksiin pyritään jo ennen projektin päättymistä. Arvioinnin painopisteenä on projektin etenemisen evaluointi. Formattiivinen arviointi sopii siis tilanteisiin, jossa tarvitaan tietoa toiminnan kehittämiseksi. (Vartiainen 2001, 21.) Tämä tutkimus on formattiivista arviointitutkimusta, jota tehtiin hankkeen toteuttamisen aikana. Tutkimus mahdollistaa avoimen päiväkodin toiminnan kehittämisen tai antaa vahvistusta jo olemassa oleville hyvälle käytänteille.

Eleanor Chelimskyn (1997, 10–18) mukaan arviointi voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen perusteella, mikä on arvioinnin tarkoitus. Näitä ryhmiä ovat tilivelvollisuusarviointi, tiedontuotantoarviointi ja kehittämisarviointi. Tilivelvollisuusarviointi on tuloksekkisuuden, tehokkuuden, taloudellisuuden tai vaikuttavuuden arviointia. Tiedonarviointi tuottaa uusia kehyksiä, näkökulmia, ratkaisuja ja kritiikkiä huomiota vaativiin sosiaalisiin kysymyksiin sekä palvelujen toteuttamiseen. Kehittämisarviointi tukee organisaatioiden työ- ja palveluprosessien kehittämistä. Kehitysevaluaatiossa tarkoituksena on tukea ohjelmaa, projektia tai henkilökuntaa kehitystyössä. Tämän jaottelun perusteella tämä tutkimus on sekä tiedontuotantoarviointia että kehittämisarviointia. Tutkimuksen arvoa lisää se, jos sitä hyödynnetään käytännössä. Asiakkaiden tuottamat arvoinnit antavat hankkeen toimijoille suoraa palautetta siitä, miten toimintaa tulisi jatkossa kehittää. Toivottavasti tutkimus herättää myös keskustelua vanhemmuuden kokemuksista ja vanhemmuuden vahvistamisen keinoista nimenomaan vanhempien omasta näkökulmasta.

Arviointitutkimusta on jaoteltu myös metodologisten lähestymistapojen mukaan positivistiseen, jälkipositivistiseen, kriittiseen ja konstruktivistiseen. Ne eroavat toisistaan todellisuuskäsitykseltään, tutkijan ja tutkimuskohteen välisen suhteen perusteella sekä siinä, miten tutkija hankkii tietoa tutkimuskohteesta. (Nygqvist 2002, 3; Guba 1989, 18.)

Positiivinen lähestymistapa pohjaa positivistiseen tieteenkäsitykseen ja sitä edustavat esimerkiksi erilaiset koeasetelmiin perustuvat vaikuttavuustutkimukset (Nygqvist 2002, 3). Jälkipositivistista suuntausta edustaa esimerkiksi realistinen arviointitutkimus, jossa pyritään vastaamaan kysymykseen, miksi jokin toiminto vaikutti (Lindqvist 2002, 13–14). Kazin (2003, 137–138) mukaan arvioinnissa korostuu näkökulma mikä todella toimii ja missä kontekstissa.. Kriittistä lähestymistapaa edustaa empowerment - arviointi (esim. Fetterman 2001). Valtaistavan arvioinnin tarkoituksena on mahdollistaa arvioija toimimaan asianajajana palvelun käyttäjän kanssa tai hänen puolestaan niin että hänen vaikutusmahdollisuutensa lisääntyvät (Shaw 1999, 17–22).

Konstruktivistinen arviointitutkimus

Konstruktivistinen arviointitutkimus ei kuvaa sitä, miten asiat ovat, vaan erilaisia merkitysrakenteita eli konstruktioita, joiden avulla ihmiset hahmottavat toimintaympäristöään sekä omaa ja muiden toimintaa siinä. Konstruktivistinen tutkimus korostaa osallistavaa, vuorovaikutuksellista ja tasa-arvoista arviointia. Tutkijan tavoitteena on käynnistää tutkimukseen osallistuvien osapuolten kanssa yhteinen oppimis- ja arviointiprosessi. (Rajavaara 1992, 70, Nyqvist 2002, 3). Konstruktivistinen lähestymistapa hylkää käsityksen arvovapaasta toiminnasta ja neutraalista objektiivisuudesta (Everitt & Hardiker 1996, 87).

Konstruktivismi perustuu yleisesti laadullisten menetelmien tutkimusperinteeseen. Arvioitavaa kohdetta pyritään tarkastelemaan ihmisten omien merkitysten kautta, eli tarkoituksen on avartaa näkökulmia. Lisäksi pyrkimyksenä on nostaa yksilöiden itsetietoisuutta ja itsereflektiokykyä. (Kazi 2003, 19.) Koska konstruktivistinen arviointitutkimus edellyttää, että kohteet suostuvat arviointiin, konstruktivistinen arviointiote mahdollistaa kokemusten autenttisen esiintulon ja edesauttaa kehittämistoimintaa. Konstruktivistinen ote auttaa hankkeen toimijoita kehittämään toimintaansa, koska tutkimuksessa edellytetään olevan yhteydet arvioitavaan toimintaan liittyviin arvoihin ja käsityksiin. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, miten ihmiset itse jäsensivät arvostuksensa ja odotuksensa. Tutkijaa ei pidetä ulkopuolisena toimijana, vaan tutkijan tehtävänä on tuoda yhteen ja nostaa näitä käsityksiä vuoropuheluun ja edistää yhteisymmärrystä toimijoiden osallisten kesken. Egon G. Guba ja Yvonne S. Lincoln (1989) ovat mallintaneet konstruktivistisen arviointitutkimuksen neljäksi vaiheeksi; osallisten tunnistaminen, osallisten kokemusten ja erittely, aineiston keruu ratkaisemattomissa kysymyksissä ja neuvottelu syntyneestä tiedosta. (Guba & Lincoln 1989, 44–45; Forsberg 2000, 16; Mäntysaari 1999, 56; Rajavaara 1999, 48–19.)

Konstruktivistisessa arviointitutkimuksessa sosiaalisen maailman nähdään rakentuvan arkielämän merkitysrakenteiden ja vuorovaikutuksen kautta ja

tieto nähdään johonkin näkökulmaan sidoksissa olevaksi. Keskeisimmät menetelmät ovat laadulliset teemahaastattelut, keskusteluanalyysit ja etnografiset menetelmät. (Kuusela 2001, 60–61.)

Konstruktivistisen arvioijan kiinnostus kohdistuu perinteisestä mallista poikkeaviin kohteisiin. Tutkija ei ole niinkään kiinnostunut siitä, millaisia tuloksia arviointikohteessa on saatu aikaan, vaan huomio kohdistuu arviointikohteessa toimivien henkilöiden omien jäsennysten tarkasteluun. Konstruktivismissa näkökulma siirtyy tuloksellisuuden mittaamisesta prosessin tarkasteluun. oma tutkimukseni on lähinnä konstruktivistista tutkimusta. Tässä tutkimuksessa korostuu erilaisten merkitysrakenteiden esiintuominen.

Asiakaslähtöinen arviointi

Asiakaslähtöiselle arviointitutkimukselle on tarvetta, koska ne voivat toimia uusien kriittisten näkökulmien avaajina (Rajavaara 1992, 21). Asiakaskysely on yksi tapa kerätä palautetta siitä, ovatko asiakkaat tyytyväisiä vai tyytymättömiä palveluihin. Tyytyväisyyskyselyt rajoittuvat usein mielipiteisiin palveluista ja niiden hyödyistä. Shawin (1999, 41–42) mukaan kyselyjä pitäisi laajentaa sisällyttämällä niihin heidän mielipiteensä palvelujen muutosten hyödyistä ja haitoista. Tyytyväisyyskyselyt tuottavat usein liian positiivisen kuvan palveluista, eivätkä ne tee erottelua sen mukaan, ketkä asiakkaista on tyytyväisiä ja ketkä tyytymättömiä. Asiakaskyselyillä voidaan luoda illuusiota asiakaslähtöisyydestä, usein kyselyillä hyväksytään vallitseva olotila.

Arviointitutkimuksen metodologisissa pohdinnoissa ei ole juuri painotettu ruohonjuuritason toimijoiden näkökulmaa tai tutkimuskäytäntöihin rakentuvaa empaattista ja solidaarista vuorovaikutusta ja dialogia. Rajavaara kirjoittaa jo 15 vuotta sitten, että uusin kansainvälinen kirjallisuus on tulvillaan kannustavia teoreettis-metodologisia pohdintoja ja metodisia suosituksia erilaisten pluralististen, osallistavien ja laadullisten evaluaatiotutkimusasetelmien rakentamiseksi ja läpiviemiseksi. (Rajavaara 1992, 27–28.) Asia-

kasnäkökulma on todettu palveluja ohjaavaksi suuntaviivaksi jo 1970-luvulla, mutta silti ei edelleenkään ole asiakkaiden mielipiteistä paljon tutkittua tietoa (Muuri 2006, 206). Asiakkaiden näkökulmasta tehtävät arviointitutkimukset korostavat toiminnan laatua kuvaavia tekijöitä sekä heidän käsityksiään evaluoitavasta kohteesta (Vartiainen 2001, 22).

Pohjola (2000) korostaa, että asiakkaat ovat palvelutoiminnan avainhenkilöitä ja heidän tulkintojensa tulisi korostua arvioinnin lähtökohtana. Siksi arvioinnissa tulee nostaa asiakkaat osallisiksi arviointitiedon tuottamiseen ja erilaisten näkemysten peilaukseen. Myös Salminen (2001, 90–91) näkee, että asiakkaiden näkökulmasta toiminnan kehittäminen edellyttää nimenomaan heidän tietoaan ja kokemusta palvelusta. Arviointitutkimusta voidaan pitää perusedellytyksenä käytännön kehittämistyölle.

Arvioijana hankkeessa

Arvot ja arvojen tunnistaminen korostuvat projektievaluoinnissa, koska projektit ovat jo tavoitemäärittelyiltään vahvasti arvosidonnaisia. Projektievaluoinnissa arvioijan keskeinen rooli on olla objektiivinen tutkija, joka kerää ja analysoi saamaansa tietoa ennalta vahvistetun tutkimussuunnitelman mukaisesti. (Vartiainen 2001, 18–19.)

Pohtiessani omaa tutkimukseni asemaa arviointitutkimuksen kentässä, katson konstruktivistisen lähestymistavan olevan lähimpänä tutkimustani. En ole toteuttanut tutkimustani kirjaimellisesti kuten Guba ja Lincoln (1989) mallintavat, mutta olen ollut tekemässä arviointia tietystä projektista asiakkaiden näkökulmasta. Vertaishaastattelut tuovat esille asiakkaiden autenttisia käsityksiä ja kokemuksia, joista voi olla hyötyä toiminnan kehittämisessä. Jonkinlaista vapautta arviointitutkimisen tekemiselle suo myös Jakku-Sihvosen ja Heinosen (2001, 118) määrittely arviointitutkimuksesta. Heidän mukaansa arviointitutkimus on tieteellisellä metodilla tuotettua arvottavaa tietoa, joka perustuu tutkijan vapauteen määrittää arvolähtökohtansa ja paradigmansa parhaaksi katsomallaan tavalla.

Positioni Napero-hankkeeseen on siinä mielessä ulkoinen, että en ollut mukana palkattuna toimijana, eikä tutkimuksestani ole itselleni mitään taloudellista hyötyä. Olen kuitenkin suorittanut maisteri koulutukseen liittyvän harjoittelun Napero-hankkeessa. Olen myös ollut toiminnassa mukana tutkimusajankohtana melko tiiviisti. Tästä syystä en varmaan pysty suhtautumaan hankkeeseen täysin neutraalisti.

5.4 Aineiston keruu ja analyysi

Tutkimus kerättiin vertaishaastatteluilla. Ennen haastattelua jokaiselta osallistujalta kerättiin taustatietolomake. (kts. liite 1). Tähän tutkimukseen taustatietolomakkeen olennainen tietoa edusti haastateltavien kokemus läheisten olemassaolosta asuinpaikkakunnalla. Haastattelut tehtiin toukuussa 2007. Anna-Leena Välimäen kehittämä tutkimusmetodi vertaishaastattelu on jonkin asian tai näkökulman suhteen vertaisten keskenään käymä keskustelu tutkijan antamien teemojen kehyksessä. Tutkija ei perinteisellä tavalla itse ota haastattelijan roolia, vaan hänen tehtävänsä on saattaa vertaiset keskustelemaan keskenään. Haastattelu on diskursiivista dialogia, joka pohjautuu tutkijan laatimaan teemakehikkoon. Osallistujat keskustelevat kustakin teemasta sillä tavoin kuin itse parhaaksi näkevät ja he päättävät yhdessä, koska on aika siirtyä seuraavaan teemaan. (Järvi & Välimäki 2005, 17.) Tämän seikka toteutui myös tämän tutkimuksen haastattelutilanteissa. Haastateltavat kysyivät toisiltaan siirrytäänkö seuraavaan kohtaan, onko sinulle lisättävää, mennäänkö me liian vauhdikkaasti, ja niin edelleen.

Vertaishaastattelu on eräänlainen ryhmähaastattelun muoto. Ryhmähaastattelu soveltuu hyvin kartoittavaan tutkimukseen, jonka avulla voidaan muun muassa testata käsitteitä arkikokemuksia vasten, löytää ongelmia tai kehittää toimintaa (Moilanen 1995, 28). Eskolan ja Suorannan mukaan (1998, 72–73) ryhmähaastatteluissa on mahdollista saada yksilöhaastattelua enemmän tietoa muun muassa siksi, että haastateltavat saavat toisis-

taan tukea, voivat muistella yhdessä ja innostaa toisia osallistumaan. Väärinymmärtäminen ja unohtaminen ovat ryhmähaastatteluissa yksilöhaastattelua vähäisempää. Tämänkin tutkimuksen haastatteluissa osallistujien keskenään jakamat kokemukset innostivat vuoropuheluun ja keskustelut olivat luonteeltaan vastavuoroisia.

Ryhmähaastattelun heikkoutena voidaan pitää ryhmän mahdollista kontrollointia, jolloin sosiaalisen paineen alla haastatteluihin osallistuvat estyvät sanomasta yksilöinä, miltä heistä on tuntunut. Ryhmähaastattelujen onkin todettu toimivan parhaiten, jos osallistujat eivät entuudestaan tunne toisiaan. (Patton 2002, 387.) Tässä tutkimuksessa osa haastateltavista oli tavannut toisiaan avoimessa päiväkodissa myös ennen haastattelutilannetta. Ryhmähaastattelun haastateltavat eivät kuitenkaan olleet läheisissä suhteissa esimerkiksi avoimen päiväkodin ulkopuolella.

Vertaishaastattelussa tutkija ei ole itse läsnä haastattelutilanteessa, vaan ohjeistus annetaan kirjallisena keskusteluteemojen muodossa. Haastattelu on hyvä ohjeistaa paikan päällä ennen haastattelujen alkua. Myös tämän tutkimuksen alussa jokaiselle ryhmälle annettiin samanlainen ohjeistus. Vertaishaastattelujen osallistujamäärä on kahdesta neljään. Tämän tutkimuksen kuudesta haastattelusta kahdessa osallistujia oli kaksi, kahdessa kolme ja yhdessä kuusi. Yhden vertaisryhmän osallistujamäärä ylitti suosituksen, koska kysymyksessä oli vauvaryhmä, jossa sillä kerralla oli mukana kuusi vanhempaa. Yhteensä haastateltavia oli 16. Vertaishaastatteluista todetaan, että toiminnan arvioinnin kannalta pienryhmissä tapahtuvaa keskustelua ja pohdiskelua pidetään yleensä hyvänä, koska tällöin jokaisen osallistumismahdollisuus on todennäköisempää ja oman henkilökohtaisen näkemyksen ilmaiseminen helpompaa. Vertaisuudelle pohjautuvana keskusteluntyyppisenä menetelmänä vertaishaastattelu voi nostaa esiin enemmän asioita kuin perinteisempi teemahaastattelu. (Järvi & Välimäki 2005, 18.) Tämän tutkimuksen haastatteluissa osallistujat käyttivät puheenvuoroja yllättävän tasapuolisesti. Ainoastaan vauvaryhmän haastattelussa itkevän vauvan äidin osallisuus oli merkittävästi pienempi kuin muiden.

Vertaishaastattelu on tutkimuksellinen metodi, joka antaa tutkijalle sellaiseen aikaisten puheen ja reflektion tutkittavasta kohteesta. Tutkimusaineistoa kertyy helposti ja paljon ja aineiston analyysi on yhtä työlästä kuin minkä tahansa tekstiaineiston. (Järvi & Välimäki 2005, 27.) Tämän tutkimuksen haastattelut äänitettiin sekä purettiin tekstiksi kysymyksineen ja vastauksineen. Sanatarkasti litteroitua aineistoa kertyi fonttikoolla 12, rivivälillä 1,5 yhteensä 97 sivua.

Haastattelupaikkana toimi yhtä vertaishaastattelua lukuun ottamatta avoimen päiväkodin vieressä oleva perhetupa. Yksi vertaishaastattelu toteutettiin avoimen päiväkodin tiloissa, koska kysymyksessä oli vauvaryhmän vanhempien haastattelutilanne, jossa vauvat olivat mukana. Viidessä muussa vertaishaastattelutilanteessa kahdessa mukana oli lapsi, ja kolmessa vanhemmat keskustelivat keskenään. Ainoastaan vauvaryhmässä lasten läsnäolo ja ääntely vaikeutti jonkin verran keskustelun kuulemistä litterointivaiheessa.

Tämän laadullisen arviointitutkimuksen aineiston analyysi on luonteeltaan kvalitatiivista. Kvalitatiiviselle arviointitavalle on ominaista hermeneuttinen tiedekäsitys, jossa ilmiötä pyritään ymmärtämään ja tulkitsemaan. Kun tutkitaan ihmisten subjektiivisia kokemuksia, on tärkeää antaa heidän omille käsitejärjestelmilleen ja painotuksilleen riittävästi tilaa. (Patton 1997, 290–295.)

Aineiston analyysissä käytettiin teemoittelua. Teemoittelulla esimerkiksi Hirsjärvi & Hurme (2004, 173) tarkoittavat sitä, että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle tai sitten ne saattavat pohjautua teemahaastattelun teemoihin. Teemat voivat nousta esille aineistosta uusina teemoina, jotka pohjautuvat tutkijan tulkintoihin haastateltavien sanomisista. Tässä tutkimuksessa teemat sekä pohjautuvat haastattelukysymysten teemoihin että esille tulleeeseen uuteen teemaan. Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, ja siihen on tässä tutkimuksessa pyritty.

Teemoittelussa aineistossa pyritään löytämään ja erottelemaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet (Eskola & Suoranta 1998, 175–176).

Arviointitutkimuksessa teemojen avulla selvitetään, mitä aineisto kertoo arviointikysymysten näkökulmasta (Robson 2000, 176). Tässä tutkimuksessa hankkeen tavoitteet vertaistuki ja ammatillinen tuki vanhemmuuden vahvistamisen tukena edustivat arviontutkimuksen kysymyksenasettelua. Analyysi ja tulkinta edellyttävät kurinalaista tutkimusta, luovuutta, käsitteellistämistä sekä arvioinnin merkityksen huomioimista. Analyysi ja tulkinta voidaan käsittää myös saumattomana prosessina, vaikka käsitteellisesti ne ovatkin eri asioita. Analyysi on prosessi, joka tuo järjestystä aineistoon ja järjestää sen malleihin, luokkiin ja kuvaileviin yksiköihin. Tulkinta edellyttää tarkoituksen ja merkitsevyyden lisäämistä analyysiin, mallien selittämistä sekä aineiston ulottuvuuksien, suhteiden ja yhteyksien etsimistä. (Patton 1990, 144.) Tulkintaa pidetään laadullisen tutkimuksen ongelmallisempänä vaiheena. Tutkijan luova ja asiantunteva päättelykyky voi johtaa hedelmälliseen ja osuvaan tulkintaa. (Eskola & Suoranta 1998, 145.) Tässä tutkimuksessa analyysiin on pyritty tuomaan tulkintaa sekä kirjallisuuden kautta teoreettista vahvistusta.

Patton (1990, 347–375, 430) suosittelee suorien sitaattien käyttöä evaluaatiotutkimuksessa. Evaluaation yhtenä luotettavuuskriteerinä on uskottavuus, minkä parantamiseksi tutkijan täytyy tuoda tutkimuksessaan esiin todellisuus, joka heijastaa asiakkaiden käsityksiä. Myös Eskola ja Suoranta (1998, 179) mukaan aineistosta esitetyillä sitaateilla on useita eri tarkoituksia. Ne voivat olla esimerkkeinä aineistosta tai ne voivat olla tutkijan tekemien tulkintojen perustana. Lisäksi lainaus voi olla myös keino tekstin elävöittämiselle. Tämä raportti on rakennettu siten, että se sisältää suoria lainauksia asiakashaastatteluista. Niiden tarkoituksena on antaa mahdollisimman todenmukainen kuva asiakkaiden subjektiivisista kokemuksista avoimessa päiväkodissa.

Laadullisessa tutkimuksessa, kuten tässä tutkimuksessa, esiintyvyyksien laskemista tärkeämpää on sellaisten mielenkiintoisten ja selkeiden ilmai-

sujen löytäminen, jotka ovat yhteydessä tutkimusongelmaan. Huomioitavaa on myös se, että vertaishaastattelussa kerätty haastatteluaineisto edustaa tekstiä, jonka lähteenä on koko ryhmä kollektiivisubjektina. Näin ollen tiettyjen asioiden esiintymistiheys ei sinällään ole tärkeää, kunhan se on mainittu riittävän selkeästi ja painokkaasti. Toisaalta, myös poikkeava mielipide yhden henkilön kuvaamana on seikka, joka on otettava huomioon. (Moilanen & Räihä 2001, 44–67)

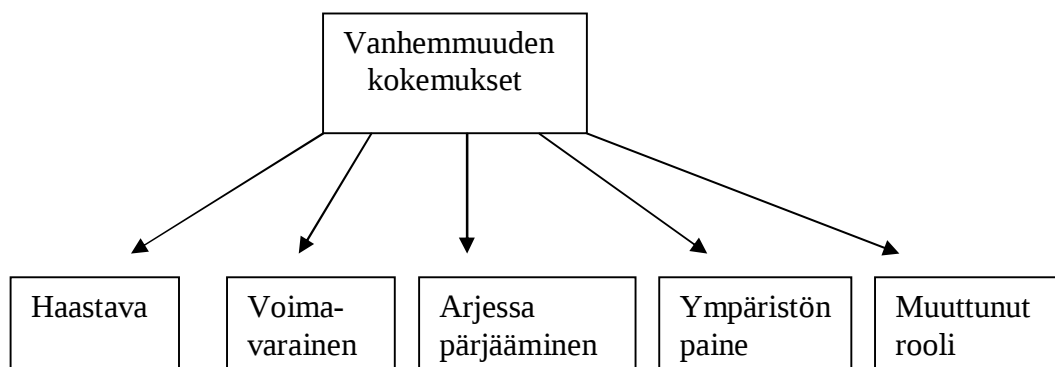
Tutkimuksen aineisto jaettiin neljään pääteemaan. Näitä ovat: 1) vanhemmuuden kokemukset, 2) vertaistuen merkitys vanhemmuuden vahvistamisessa, 3) ammatillisen tuen merkitys vanhemmuudessa sekä 4) muut voimaantumisen kokemukset. Kolme ensimmäistä pääteemaa muodostuivat tutkimuskysymysten pohjalta. Neljäs pääteema, voimaantumisen kokemukset löytyivät uutena teemana. Kuten Hirsjärvi ja Hurme (2000, 173) toteaa, että esille voi tulla muita teemoja, jotka voivat olla lähtöteemoja mielenkiintoisimpia. Tutkijan tulee suhtautua aineistoon ennakkoluulottomasti ja nostaa esille rohkeasti uudet teemat.

Ensimmäinen pääteema, vanhemmuuden kokemukset, muodostivat seuraavat viisi alateemaa: 1) haastava, 2) voimavarainen, 3) arjessa pärjääminen 4) ympäristön paine sekä 5) vanhemmuudesta muuttunut rooli. Toinen pääteema vertaistuen merkitys vanhemmuudessa, jakautui kuuteen aineistosta esiin tulleeseen alateemaan: 1) reunaehdot, 2) vertaisuus ja yhteinen kokemus, 3) tunnekokemusten jakaminen, 4) kasvatustuki sekä 5) mallin antaja. Neljäs pääteema, ammatillisen tuen vaikutus vanhemmuudelle jaoteltiin neljään alateemaan: 1) toiminnan raamittaminen, 2) läsnä oleva tietotaito, 3) ohjaus muihin palveluihin ja 4) muut palvelut. Viides pääteema, voimaantumisen kokemukset, muodostuivat seuraavista alateemoista: 1) sosiaaliset suhteet, 2) arjen poikkeustila 3), vaikutus jakamiseen, 4) vaikutus mieleen ja 5) lepoaika.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Vanhemmuuden kokemukset

Tutkimuksen aineistossa määrittelyt vanhemmuudesta jakoutuivat useaan erilaiseen kokemukseen. Osalle haastateltavista kokemukset vanhemmuudesta sisälsivät paljon kuormittavia ja voimavaroja syöviä tekijöitä. Osa sitä vastoin koki vanhemmuudessa olevan paljon positiivisia määreitä, jotka tuottivat iloa elämään. Yllättävän paljon haastateltavat kokivat ympäristön asettavan suuria odotuksia vanhemmuutta kohtaan. Kuten Pöösö (2006, 99) toteaa, että yhteiskunnassa on vallalla asennetta, jossa vanhemmuuteen ei nähdä kuuluvan keskeneräisyys ja virheet. Myös avoimen päiväkodin haastateltavat kokivat, että itselle riittää arjessa pärjääminen mutta he epäilivät, riittääkö tämä heitä ympäröivälle ympäristölle. Yhtenä kokemuksena haastateltavat toivat esille, että luonnostaan selvää, että uusi elämäntilanne tuo mukanaan uudenlaisen roolin ja elämä muotoutuu sen pohjalta. Vanhemmuuden kokemukset alateemoineen on jäsennetty seuraavalla kuviolla:

KUVIO 1. Vanhemmuuden kokemukset alakateemoineen

Haastava vanhemmuus

Haastateltavat kokivat lapsen tietyn ikävaiheen, erityisesti uhmaiän, tuottavan sellaista haastetta vanhemmuudelle, että omat voimavarat olivat vähäiset. Koettiin, että ei ole olemassa keinoja, joilla selvitä hankalista tilanteista. Pelkonen (1994, 32) ja Kinnunen (1998, 29) toteavat tutkimuksissaan, että sosiaalisen tuen puuttuminen, tässä tapauksessa tiedollisen tuen, kuluttaa vanhemmuuden voimavaroja. Uhmaikää kuvattiin vaativaksi erityisesti silloin, kun lapsi oli perheen ensimmäinen. Haastateltavat kuvasivat tilanteita stressaaviksi:

”Kaks vuotiaalle on paha uhma ja neljä vuotias ei ei siedä sitä ollenkaan. Ne on toistensa kimpussa koko ajan.” (6)

”Kun on tosi kova uhmaikä, niin mitkä ne on ne keinot pärjätä ja kun on vielä ensimmäinen.” (1)

Joillekin haastateltavista tämän hetkinen elämäntilanne tuntui yksinäiseltä, ja he kokivat vanhemmuuden olevan liiaksi vain omalla vastuulla. Ihminen tarvitsee sosiaalista tukea, joka tarkoittaa ihmisen subjektiivista tunnetta siitä, että on hyväksytty, rakastettu ja tarpeellinen. Tällainen sosiaalinen tuki on luonteeltaan epävirallista ja se liittyy useimmiten läheisiin ihmissuhteisiin, puolisoon ja ystävyys-suhteisiin. (Kinnunen 1998, 29.) Haastateltavat kuvasivat tilannetta kuormittavana:

”Meillä on, ku mie oon niin paljon lasten kanssa yksin, niin siihen tulee sen väsymys siihen, että sitten voi kokea sen uhman ihan erillä tavalla.” (2)

”Kotona kun ei ole muita, niin onhan se sellasta” (15)

Vanhemmuuden nähtiin tuottavan sellaisia negatiivisia tuntemuksia, jotka värittivät käsitystä vanhemmuudesta. Vanhemmuudessa itsessään oli jo-

takin sellaista, että se tuotti voimakkaita tunnekokemuksia. Kuten Jokinen (2005) toteaa, että tavallinen arjen pyörittäminen kuluttaa voimavaroja ja jatkuva kotona olo saattaa tuottaa ahdistusta. Erityisesti vanhemmuus koettiin tilana, jossa korostui kyllästyminen:

"Pitkiä juhlapyhiä kun oli, niin huomas, että kyllä se vaikuttaa lapsiin, ku äiti on hermostunut ja niinku, että mitä tänään keksis. Se on ihan selvä vuorovaikutusjuttu." (6)

"Onhan se kun on aina, niin tottahan siihen kyllästyy. Joka päivä vaan kotona." (8)

"Mulla pää hajoaa, kun oon vain kotona". Ootetaan päivän kohokohtaa, just mitä tehhään. Hae lahjoja lelu-kaupasta."(4)

Haastateltavat kokivat väsymyksen vaikuttavan omaan selviytymiseen ja jaksamiseen kasvatustehtävässään. Väsymyksestä kerrottiin yllättävän avoimesti ja sen vaikutus vanhemmuuden kokemiseen oli ilmeinen. Fyysisten voimavarojen kulumiseen liittyy usein unen ja levon puute. Uupuneisuus tuotti tunteita, joilla koettiin olevan merkitystä millaisena vanhemmuus nähtiin:

"Ei se välttämättä semmonen, joka on nukkunut hyvin ja ei oo stressaantunut valmiiksi, niin ei se välttämättä näytä niin stressaavalta ku mitä itte." (1)

"Ku välillä tuntuu, että on tosi huono äiti, ku mie saan koko ajan tämmösiä, että mie en jaks kerta kaikkiaan." (5)

"Mulla oli, että odotukset ja todellisuus ei kohdannut ja sitten täysin väsähti." (7)

Lapsen käyttäytyminen tuotti vanhemmuuteen pulmatilanteita, jotka haastoivat vanhemmuutta. Haastateltavat kuvasivat käyttäytymistä, joka oli tuottanut harmia ympäristölle ja heillä itsellään ei löytynyt keinoja hillitä epäsosiaalista käyttäytymistä. Vanhemmuudesta selviytyminen vaatii keinoja, joilla päästää yli vaikeista kasvatustilanteista:

"Lapsi keksii kaikkea kivaa, siis just sellasta huonoa käyttäytymistä ja aiheuttaa vaaratilanteita." (6))

"Vanhempana sitä ei huomaa mikä on persoonasta johtuvaa ja mikä tarvii taas tukea." (9)

Epävarmuus vanhemmuudessa tuotti riittämättömyyden kokemuksia. Haastateltavat olivat epävarmoja siitä, millaista on lapsen normaali kasvu ja kehitys ja milloin on syytä huoleen. Myös Häggman-Laitila (2000, 28–29) toteaa tutkimuksessaan, että vanhemmat tarvitsevat tukea vanhemmuuteen ja lasten kasvatukseen ja hoitoon. Tutkimuksen tulokset kertoivat vanhemmuuden epävarmuudesta ja riittämättömyyden tunteesta. Aineiston vanhempia mietitytti oma selviytyminen vaativassa roolissa:

"Oletko nyt onnistunut. Onko se kasvanut, ja oletko ollu hyvä vanhempi. Oletko antanut riittävästi hellyyttä." (8)

Jokinen (2003) kuvaa arjen jakautumista eri tasoihin. Ihmisen kokemusmaailmassa arki voi saada useita erilaisia värityksiä. Arki voi tuntua tylsältä, turvalliselta tai monenlaisia pienempiä tai suurempia muutoksen tuulia tuottavalta. Tämä näkökulma on syytä huomioida puhuttaessa vanhemmuudesta ja vanhemmuuden tilasta.

Voimavarainen vanhemmuus

Haastateltavat jakoivat vertaishaastatteluissa arkisia kokemuksiaan omasta elämästään. Pelkonen (1994, 31–39) pitää keskeisenä sisäisenä voimavarana hallinnan tunnetta ja uskoa omiin mahdollisuuksiin ohjata elä-

mänkulkuaan. Voimavarat ja resurssit ovat mahdollisuuksia, joita vanhemmilla on itsellään tai hänen ympäristössään on ja joita vanhemmat pystyvät hyödyntämään. Perheiden elämään kuuluu kuormittuminen ja stressi, jotka koettelevat voimavaroja. Toisaalta voimavarat suojaavat stressin haitallisilta vaikutuksilta. Haastateltavat kuvasivat omia keinoja selvitä lapsiperheen arjessa:

"Mie teen yhden asian päivässä. Jos käyn kaupassa, mun ei tarte pestä pyykkiä. Jos pesen pyykkiä, ei tarte siivota. Sitten me vaan loput ajat nukuttiin ja oltiin ku el-lun kanat. (8)

"Sitten kun lapsi nuukkuu päikkäreitä, niin pääsen me-seen jutteleen kavereiden kanssa." (5)

"Ennen mie siivosin lelut viis kertaa päivässä, mutta en enää. Ei sitä kaikkea tarvi keretä.." (6)

Osa haastateltavista koki, että uusi elämäntilanne tuo väistämättä eteen muutoksia. Vanhemmat pitivät muutoksia luonnollisina asioina, jotka kuuluvat vanhemmuuteen:

"Minusta oli ennenaikasta pohtia raskaana vanhemmuutta. Mie en osannu aatella niin pitkälle. Kyllä se tulee niin vähitellen tässä ne tilanteet." (9)

"Itehän se pitää se päivärytmi huolehtia, ei voi kukkaan muu." (10)

Positiiviset määreet vanhemmuutta kohtaan heijastuivat joistakin kokemuksista. Tällaiset kokemukset olivat selkeästi vähemmistönä vanhempien keskusteluissa. Pääsääntöisesti lapsi ja lapsen tekemiset olivat tekijöitä, jotka tuottivat kuvauksia, joissa vanhemmuus oli elämäntytyväisyyttä lisäävää. Vanhemmuuden koettiin tuottavan iloa elämään:

"Positiivista se on." (1)

"Mukavaa kaikkineen." (3)

"Ja sitten semmoiset pienet hetket, ku näkee, että lapsi iloitsee jostaki, jota itte ei osaa arvostakkaan, että vau." (2)

Haastateltavat kokivat, että omalla toiminnalla on vaikutusta vanhemmuudessa selviytymiseen. Vanhempi nähtiin aktiivisena toimijana, jolla on mahdollisuudet vaikuttaa omaan hyvinvointiin. Minän vahvuus on sisäistä voimaa ja sitä tarvitaan arjen koetellessa selviytymistä. Nähtiin, että jokaisella itsellään on ratkaisun avaimet haasteellisia tilanteita varten:

"Kyllä mie oo sitä mieltä, että jos oikeesti tarvii jotaki, niin siinä on semmonen olo, että nyt jotaki puuttuu, niin tarttis varmaan tehdä jotaki. Mie ainaki luulen, että ihmiset lähtee vähän etsiskelemään, joltaki kyselemään." (8)

"Mie tuun tänne, koska sosiaalinen tuki on mulle vanhemmuuteen tärkeää." (6)

Voimavarainen vanhempi luottaa omiin kykyihinsä kasvattajana. Voimavaraisuuteen voi silti sisältyä epäonnistumisen kokemuksia, mutta ne nähdään vanhemmuuteen kuuluvina ja niistä selvitään. Vanhemmuus nähdään alati uusia haasteita tuovana, merkityksellisenä toimintana.

Vanhemmuus arjessa pärjäämistä

Vanhemmuus koettiin elämäntilanteeksi, jossa tärkeintä oli kokea sellaista arkea, jossa vallitsevana määreenä on toimivuus. Arjessa pärjääminen

tuotti tyytyväisyyden kokemusta, jolla oli vaikutusta vanhemmuudessa jakamiseen:

"Elää normaalia arkea ja on siihen tyytyväinen, että se niinku sujuu." (8)

"Päivä kerrallaan ja lasten mukkaan. Eihän sitä raskausaikana tiiä millanen lapsi on, ja miten kaikki lähtee menemään." (10)

Haastateltavat eivät luoneet vanhemmuuden tilaan pilvilinnoja, vaan tärkeintä oli ottaa elämä vastaan sellaisena kuin se on. Vanhempana oli onnistuttu, jos välttyttiin suuremmilta ongelmilta.

Ympäristön vaatimukset vanhemmuutta kohtaan

Osa haastateltavista koki ympäristön odotukset ja vaatimukset liian suuriksi. Vanhemmat olivat tyytyväisiä omaan tapaan toimia ja kasvattaa lastaan, mutta koettiin, että ympäristöstä tuleva paine kyseenalaistaa omaa selviytymistä. Nähtiin, että yhteiskunnassa on yleisesti vallalla asenne, jossa vanhemmuuteen kasataan liian paljon erilaisia määreitä millaista hyvä vanhemmuus on:

"Minusta se on raaka se kädenvääntö. Miksei, että antakaa olla. Kaikki tekee parhaansa ja sillee, niin ruvetaan ranskalaisin viivoin, että onko teillä näin ja näin. Yrittää olla lähtemättä paineisiin, toisaalta ympäristön paine on tosi kova."(8)

"On paljon sellaista mitä ajatellaan kuuluvan hyvään vanhemmuuteen." (7)

Koettiin myös, että vanhemmaksi tuloon liittyy selkeitä ennakkokäsityksiä. Ympäristö rakentaa näiden käsitysten pohjalta kuvaa oikeanlaisesta vanhemmuudesta:

"Katsotaan pää alaspäin kun on tehnyt lapsen nuorena." (5)

Ympäristön nähtiin asettavan kriteereitä miten vanhempien tulisi toimia lastensa kanssa. Haastateltavat määrittelivät ympäristöksi julkisiksi instituutioiksi ja mediaksi. Vanhemmat kuvasivat erilaisia tekijöitä, joita hyvä vanhempi ottaa huomioon selviytyäkseen kiitettävästi omassa kasvatustehtävässään. Näitä tekijöitä olivat lapsen nukkuminen, syöminen ja harrastaminen:

"Ja kaikki ne ohjeet mitä ja miten pitäis syötää...varsinki se, että yksi nakki vaan viikossa." (4)

"Joka tuutista tulee, että lapsella tulisi olla harrastus." (8)

Haastateltavat suhtautuivat ympäristön vaatimuksiin kriittisesti. Toisaalta yritettiin olla välittämättä vaatimuksista, mutta sen nähtiin olevan vaikeaa. Usein on helpompaa mukautua ympäristön vaatimuksiin kuin olla oman tiensä kulkija.

Vanhemmuudesta muuttunut rooli

Aineiston vanhemmat kokivat vanhemmuuden luonnollisena muuttuneeseen elämäntilanteeseen kuuluvana uutena roolina. Vastuullisessa vanhemmuudessa panostetaan lapsiin, jolloin lapset nähdään elämänsisältönä ja perhe organisoituu lapsen ympärille (Hoikkala 1993, 52–53). Vanhemmat kuvasivat, että uusi elämäntilanne tuo eteen tapahtumia ja tilanteita, joihin oma käyttäytyminen ja tapa toimia mukautetaan:

"Mieki oon ollu pitkään sinkkuna ja nyt teheny lapsen, niin olihan se iso elämänmuutos. Nyt on perhe ja elämänrytmi muuttunu." (10)

"Pitää mennä lasten ja perheen mukkaan, niin se on." (9)

Myös lapsen persoonallisuuden nähtiin vaikuttavan vanhemmuuden muotoutumiseen. Lapsi nähtiin aktiivisena subjektina, joka vaikuttaa omalla temperamentillaan kasvatustyyliin ja tapaan reagoida lapsen tarpeisiin:

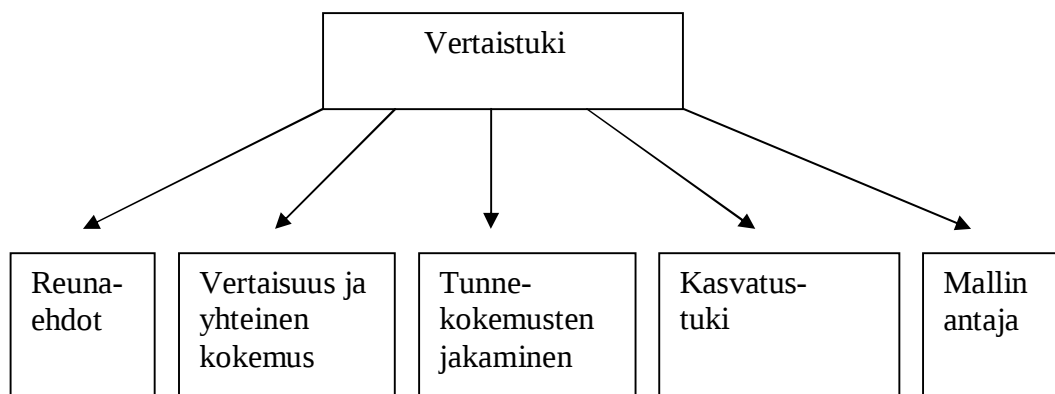
"...se kasvatusti, niin voihan sitä aatella käytännön juttuja ja miten haluais tehdä. Ko se vaikuttaa niin paljon se lapsi itse." (9)

Lapsen syntyminen muuttaa paljon ja se oli haastateltavista asiaan kuuluvaa. Vanhemmuuden mukanaan tuomat muutokset otettiin vastaan hyväksyen.

6.2 Vertaistuki vanhemmuuden voimaannuttajana

Haastateltavat kokivat vertaisuuden ja vertaistuen hyvin luonnollisen elämäntilanteeseen kuuluvana vanhemmuutta vahvistavana tekijänä. Maffesolin (1995, 27) mukaan yhteisöllisyydessä on vetovoimaa, joka syntyy halusta olla samanlaisten joukossa. Tämä on mahdollista silloin, kun ihmisillä on samanlaisia kokemuksia ja tunteita. Voidaan sanoa, että yhteisöjen aika syntymässä uudelleen pitkälle viedyn individualisaation jälkeen. Hyvin selkeästi haastateltavat näkivät vertaisuuden ja vertaistuen olevan sellaista tuen muotoa, jota lähdettiin itse hakemaan. Keräämieni taustatietolomakkeiden koonti osoitti, että huomattava osa aineiston vanhemmista oli vailla luonnollista sosiaalista verkostoa. Kuudestatoista haastateltavasta kuusi ilmaisi, että hänellä ei ole läheisiä asuinpaikkakunnalla. Useat aineiston vanhemmista hakivat avoimesta päiväkodista nimen-

omaan vertaista, toista samassa elämäntilanteessa olevaa. Koettiin, että ollaan tämänhetkisessä elämäntilanteessa vailla riittävää sosiaalista tukea ja avoin päiväkotito voi laajentaa omaa sosiaalista verkostoa. Seuraavana kuvio vertaistuesta alateemoineen:

KUVIO 2. Vertaistuki alateemoineen

Vertaistuen reunaehdot

Teemahaastattelussa ei varsinaisesti kysytty vertaistuen toteutumisen ehtoja. Silti haastateltavat tuottivat vertaistuen toteutumiselle tiettyjä reunaehdot. Vanhemmat kokivat, että nämä reunaehdot toteutuivat avoimessa päiväkodissa ja ne olivat toiminnan kantavia vahvuuksia.

Onnismaan (2003, 114) mukaan dialogisuus mahdollistuu silloin kun samassa fyysisessä tilassa olevat dialogin osapuolet ovat samaan aikaan paikalla. He jakavat ajan ja tilan keskenään, tässä ja nyt. Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, samoin jokaisen sisäisessä dialogissa syntyy jatkuvasti uusia tilanteita, jotka sitovat läsnäolijat yhteen. Näin ollen tilanteiden luoma mahdollisuus on keskeistä dialogisuuden syntymisessä. Avoin päiväkodin vanhemmat näkivät vertaisryhmän toiminnan onnistumisen edellytyksenä aktiivisen läsnäolon ja osallistumisen:

"Tullaan ja ollaan oikeasti läsnä". (9)

Vanhemmat kokivat rikkaaksi erilaisten ihmisten läsnäolon. Nähtiin, että erilaisuus mahdollistaa sen, että löytää sellaisen vertaisen jonka kanssa yhteisten kokemusten jakaminen on helpompaa:

"On hyvä, että on erilaisia vanhempia. On hyvä kuulla erilaisia näkökulmia. " (7)

"Hyvä kun on eri-ikäisiä vanhempia, koska ei välttämättä löydy kaikkien kanssa samat aiheet ku missä ite ellää." (6)

Erityisen tärkeäksi haastateltavat nostivat ilmapiirin merkityksen vertaisryhmän toimivuuden kannalta. Siitosen (1999, 143) mukaan yksilön kontekstiuskomukset ovat arvioita siitä, onko hänellä mahdollisuuksia antava ja vastaanottavainen ympäristö. Merkittävää voimaantumisen kannalta on sellainen ilmapiiri, jota ihminen pitää omiin päämääriin pyrkimisen kannalta turvallisena. Tasa-arvoinen ilmapiiri saattoi olla jopa määrittelevä tekijä, jonka vuoksi ryhmään tultiin:

"...että on helppoo tulla ja semmonen tasa-arvoisuus." (7)

"Mie en muualle ite jaksais aina niinku uuestaan ja uuestaan lähteä, mutta tänne on helppo tulla ja ekan ki kerran jotenki tosi helppo." (8)

Haastateltavat pitivät rikkautena erilaisia vanhempia eli avoimen päiväkodin vanhemmat tuottavat erilaista kuvaa kuin esimerkiksi Pösö (2006), joka näkee, että vanhemmuudesta ei hyväksytä useita tulkintoja.

Vertaisuus ja yhteinen kokemus

Tämän aineiston perusteella merkittävä osa haastateltavista tuli avoimeen päiväkotiin tapaamaan toisia vanhempia. Vertaistuki on tärkeä sosiaalisen tuen muoto ja jo tieto siitä, että muilla on samanlaisia kokemuksia, auttaa jaksamaan (Järvinen, Norlund & Taajamo 2006, 21–22). Vertaistuellalla on todettu olevan yksilöjä voimaannuttava vaikutus. Siitonen (1999, 189) toteaa, että voimaantuminen on sosiaalinen prosessi. Voimaantumisteorian mukaan voimaa ei voi toiselle antaa, mutta ympäristön sosiaaliset rakenteet ja olosuhteet voivat sisältää sellaisia tekijöitä, jotka mahdollistavat voimaantumisen. Jo yksistään tietoisuus, että muut ovat samanlaisessa elämäntilanteessa, koettiin tärkeäksi:

”Täällä löytyy toisia samassa elämäntilanteessa.” (1))

”Tää on mulle ensimmäinen vertairyhmä elämässäni, siis ku oon äiti. Tuntee semmosta yhteenkuuluvuutta, vaikka on millanen ihminen tahansa, ku se äitinä olo yhistää. Kyllä sitä ihan erillä lailla ymmärtää semmonen ihminen, ainakin minun mielestä.” (7)

Tärkeäksi koettiin myös kokemusten jakaminen. Nähtiin, että vanhemmuutta vahvistaa tietoisuus siitä, että muutkin kokevat samanlaisia asioita. Usealle haastateltavalle kokemusten jakamisen kautta oma käsitys normaaliutta kohtaan muuttui. Saatettiin olla huolissaan omasta vanhemmuudesta, mutta ryhmässä huomattiin, ettei oltu yksin oman ongelman kanssa. Myös muilla vanhemmilla oli samanlaisia ongelmia. Rönkä & Kouvalainen (1997, 31) toteavat, että toisiin vanhempiin tutustuminen kasvattaa henkisiä voimavaroja ja uskoa itseän. Muiden perheiden tilanteiden näkeminen ja samanlaisuuksien havaitseminen auttaa vanhempia näkemään omat kokemuksensa ja mahdolliset ongelmat laajemmasta näkökulmasta. Ongelmia aletaan pitää kaikille vanhemmille yhteisinä ja ratkaistavissa olevina. Myös Siitosen (1999, 139–140) mukaan ihmisen uskomukset omista kyvyistä vaikuttavat voimaantumiseen, sillä ne vaikuttavat hänen

valintoihinsa, pyrkimyksiinsä ja toimintaansa. Kokemusten jakamisen kautta käsitykset omista kyvyistä saattoivat muuttua positiivisimmiksi. Myös muilla oli samanlaisia tilanteita:

”Se on minusta kaikkein antoisinta siinä, että se on vähän muillakin, että ei tässä ole syytä miettiä.” (8)

”Kaikista tärkeistä on se toisten vanhempien merkitys, että varsinki mun kohalla se tukee vanhemmuutta eniten. Se, että mie voin jutella muitten vanhempien kanssa, jakaa niitä kokemuksia.” (11)

”Keskustele niitten äitien kanssa, niin on se aika tärkeää, että kuulee, että muillakin on ehkä samoja ongelmia, niin ei juutu siihen liikaa, että meillä vain on niin.” (9)

Avoimen päiväkodin tarjoama vertaistuki ja sen mukana tuomat hyödyt ovat vanhemmuuden vahvistamisessa ilmeiset. Samankaltaiset kokemukset ja erityisesti selviytymistarinat lisäävät itseluottamusta ja uskoa omaan selviytymiseen haastavissakin kasvatustilanteissa.

Tunnekokemusten jakaminen

Haastateltavat kertoivat vertaisryhmän mahdollistavan tunteiden esiintuomisen ja niiden jakamisen. Vanhemmuuden tilaan nähtiin kuuluvan voimakkaita tunteita, joihin ei aina tiedetty miten suhtautua. Haastateltavista oli lohduttavaa kuulla, että toisillakin oli negatiivisia tuntemuksia:

”Ku saa kuulla, että muutki saa pienii hermoromahduksii.” (5)

”Aivan ko mie tuun hulluksi. Mutta en mie tosissaan mutta on hyvä ku muutki tuntee sillai.” (4)

Myös väsymyksen kokemus ja siitä seuranneet tunteet saivat uudenlaisen merkityksen, kun ne jakoivat vertaisen kanssa:

”Huomaa, että muillakin on ihan samanlaisia tunteita ku itellä, kun on väsyny.” (11)

”Se on tosi tärkeä just se, että saa purkaa paineita, joita varsinkin tulee uhmaikäisen kanssa. Ku on väsyny. (12)

Vanhemmat toivat esille, että vertaisten avulla he olivat ymmärtäneet, että omat kokemukset eivät olleet ainutlaatuisia. Tieto, että muillakin on samanlaisia kokemuksia, auttoi tarkastelemaan omaa tilannetta uudesta näkökulmasta:

”Tää on varmaan monella, että kellään muulla ei varmaan oo näin ja hävettää. Sitten kuulee, että monella muulla on samanlaisia tilanteita.” (2)

Siitonen (1999, 119–121) toteaa, että emotioilla on merkittävä kykyuskomusten alkuunpanossa ja muodostumisessa. Toiveikkuus, onnistuminen sekä epäonnistuminen vaikuttavat ihmisen minäkuvaan ja itseluottamukseen. Voimaantumisen kannalta on tärkeää, että kokee onnistumista ja toiveikkuutta. Itseensä luottava ja toiveikas yksilö kokee epäonnistumiset oppimisprosesseina, eikä hän syyllistä itseään niistä.

Tiedonlähde

Toisilta vanhemmilta odotettiin kasvatuksellista tukea lapsen tiettyyn ikäkauteen liittyviin pulmatilanteisiin. Vanhemmat luottivat, että vertaisella on sellaista kokemusta ja tietotaitoa, jonka kautta saa keinoja toimia oman lapsen kanssa. Kuten Heikkilä & Heikkilä (2001, 345–353) toteavat, että voimaantumista tapahtuu, kun ihmiset saavat lisää yhteyksiä, taitoja, me-

netelmiä ja voimia sekä uskoa omiin kykyihin. Avoimen päiväkodin vanhemmat kertoivat, että erityisesti lapsen uhmaikään liittyi tuen tarvetta:

"Mie oon kokenu kun on se uhma, eikä sillälaila ole ollut keinojakaan tai ensimmäinen lapsi, eikä kaikkia tiiäkkään, niin on tosi kiva jutella toisten kanssa." (1)

"...tulee varsinki uhmaikäisen kanssa, niinku just, että pitäiskö se olla näin.2 (12)

Tärkeää oli yleensäkin jutella lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä teki-
jöistä. Haastateltavat toivat selkeästi esille, että he olivat epävarmoja mitä
lapsen tietyssä kehitysvaiheessa tulisi osata. Aineiston vanhemmat luotti-
vat vertaisen antamaan tietoon. Näillä linjoilla on Järvisen (1998, 38) tut-
kimus neuvolan vanhempainryhmistä, jossa selvisi, että äidit kokivat saa-
vansa toisilta äideiltä sellaista tietoa, jolle oli käyttöä tässä ja nyt. Tiedolli-
nen tuli auttoi konkreettisesti käytännön tilanteissa. Avoimen päiväkodin
haastateltaville oli tärkeää kuulla toisten vanhempien kertomuksia, jotka
liittyivät lapsen kasvuun ja kehitykseen:

"Jutella lapsen kehityksestä muitten äitien kanssa ja kuulla kokemuksia." (7)

*"...vertaistukea kasvatuksellisiin juttuihin, miten suh-
tautua ku lapsi käyttäytyy jotenki." (11)*

Osa haastateltavista koki, että vertaistuen kautta vanhemmuuteen saa sel-
laisia eväitä, että se on riittävää. Muunlaiselle tuelle ei ollut tällä hetkellä
tarvetta. Nämä haastateltavat korostivat, että vertaistuki on elementti, joka
vahvistaa heidän vanhemmuuttaan:

"Tuo vertaistuki on se asia jota tarvin. Tieten ite en oo kokenu tilanetta, että tarvitsisin jotaki ammattimaista kasvatusapua tai neuvontaa." (3)

Vertaisen asiantuntijuus on korkeassa arvossa ja sitä hyödynnetään omassa elämäntilanteessa. Toisaalta oman asiantuntijuuden jakaminen voi nostaa omaa itsetuntoa ja tätä kautta vahvistaa käsitystä omasta vanhemmuudesta.

Vertainen mallin antajana

Jotkut haastateltavat kuvasivat, kuinka he ottivat itselleen mallia toisten vanhempien tavasta toimia oman lapsensa kanssa:

"Miten se vaikuttaa käsitykseen, ku näkee toisia vanhempia ja miten ne on omien lasten kanssa ja sitten keskustella niitten kanssa." (9)

"On se isoki merkitys, ku näkee miten muut toimii." (6)

Useat haastateltavat kokivat avoimen päiväkodin tärkeimmäksi merkityksesi lapsen sosiaalisten taitojen harjaantumisen. Vanhanen-Sivendoin (1996) tutkimuksen mukaan syy tulla äitiryhmiin oli nimenomaan lapsen sosiaaliset tarpeet. Myös avoimeen päiväkotiin tultiin lapsen sosiaalisen taitojen harjaannuttamisen vuoksi:

"Kun on kolmevuotias, että se sillai tykkää leikkiä ja olla kontaktissa ja sillai, että se viihtyy tosi paljon ja se oli se alkuperäinen syy." (7)

"Lapsi ei ossaa sosiaalisia pelisääntöjä hyvin, että ei voi viiä toisen käestä ja muuta." (11)

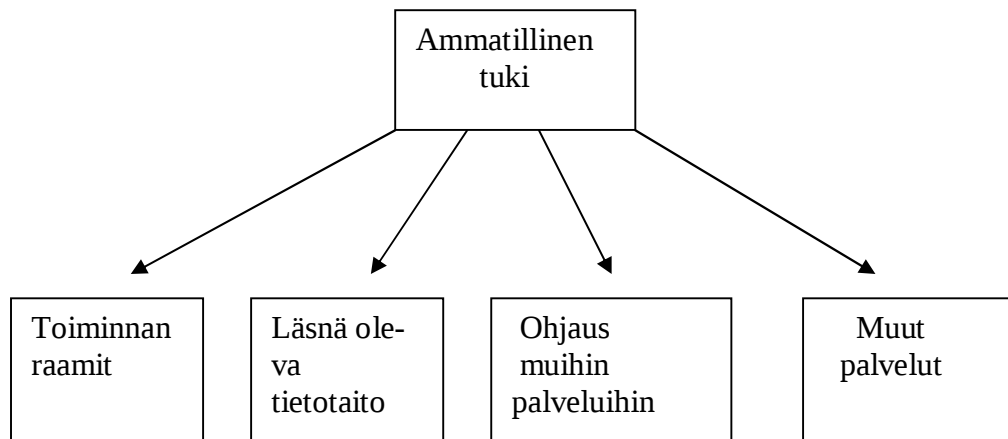
Haastateltava kuvaukset vertaisesta mallin antajana tuovat vanhemmuuden arjessa oppimisen kontekstiin. Luonnollinen malli voi auttaa siirtämään taidon konkreettiin kasvatustilanteeseen.

6.3 Ammatillinen tuki vanhemmuuden voimaannuttajana

Yllättävän korostuneesti vanhemmat näkivät työntekijöiden merkityksen avoimen päiväkodin struktuurin luomisessa. Vanhemmat kokivat tarpeelliseksi avoimen päiväkodin ammatillisen ohjauksen ja erityisesti sen avulla estettäisiin kuppikuntien muodostumisia. Toisaalta taas toivottiin työntekijöiltä joustavuutta ja perheiden tarpeiden ja toiveiden pohjalta tapahtuvaa toimintaa ja ohjausta.

Avoimen päiväkodin selkeäksi vahvuudeksi nostettiin läsnä oleva monitoimijainen asiantuntemus. Se, että avoimessa päiväkodissa on läsnä lastentarhanopettaja työparinaan joko terveydenhoitaja, psykiatrinen sairaanhoitaja tai sosionomi nähtiin tuovan toimintaan laadukkuutta. Osa haastateltavista koki tarvitsevänsä tämänhetkisessä elämäntilanteessa ammatillista ohjausta ja tukea tai vahvistusta siihen, että tämänhetkinen tapa kasvattaa on riittävän hyvää. Kristerin (1999, 13–14, 69–70) mukaan vanhemmilta voi puuttua sisäinen vanhemmuus, jolla tarkoitetaan rakentavaa, läsnä olevaa vanhemmuutta. Tällaisissa tilanteissa vanhemmuuden sosiaalinen tukeminen parantaa tapaa olla yhteydessä lapsiin. Tutkija laajentaa vanhemmuuden näkemystä kodin ulkopuolelle, sinne missä aikuiset ja lapset ovat vuorovaikutuksessa. Näin ajattelee myös Eskelinen (2000, 14; 2005, 40–41) kehittelemässään mallissa, jossa koko kylä kasvattaa. Mallissa vanhempien kasvatustyössä tärkeää on tuen saaminen toisilta aikuisilta. Avoimessa päiväkodissa vanhemmat kuitenkin toivat selkeästi esille, että he itse haluavat määrittää mahdollisen tuen tarpeen.

Perhepalvelukeskuksen muiden asiantuntijoiden palveluista kaivattiin lisää tietoa. Eri palveluiden asiantuntemusta toivottiin myös avoimeen päiväkotiin, kuitenkin tapa millä asiantuntemusta tuodaan, poikkeaa perinteisestä toimintamallista. Vanhemmat eivät juuri toivoneet tietoiskuja ja luennointia, vaan asiantuntijoiden mukaan tulemistä ja yhdessä olemista. Asiantuntemuksen uskottiin välittyvän kohtaamisissa keskustelujen avulla. Seuraavaan taulukkoon on koottu ammatillinen tuki ja sen alateemat:

KUVIO 3. Ammatillinen tuki alateemoineen

Toiminnan raamittaminen

Haastateltavat toivat esille, että avoimeen päiväkotiin oltiin tervetulleita ja ilmapiiri oli erityisen hyvä. Haastateltavat kokivat, että tasa-arvoisuus toteutui avoimessa päiväkodissa. Siitonen (1999, 145, 149) toteaa, että ilmapiirillä on erittäin merkittävä osuus voimaantumisessa. Turvalliseksi koettu ilmapiiri rohkaisee tarkastelemaan omia käsityksiä, asenteita ja tapoja toimia vanhemmuuden roolissa. Haastateltavat näkivät, että hyvän ilmapiirin luominen ja sen ylläpitäminen on merkittävästi työntekijöiden harteilla:

"...että ilmapiiri pysyy tällöisenä, niin se vaatii työntekijöiltä paljon." (7)

"Ne on onnistuneet pitämään tasa-arvoisena tän jutun. Kun pystyis pitämään tän fiiliksen, se ois tosi poikkeuksellista. (8)

"Lapset ja äidit kokee ittensä tervetulleeksi tänne. Ja se on aivan uskomatonta, että muistetaan nimiäkin." (9)

Monet haastateltavat olivat sitä mieltä, että työntekijöiden tulee luoda toiminnalle selkeä struktuuri ja periaatteet:

"Ne johtaa ja pyörittää tätä hommaa ja luo sillai raamit.

(7)

"Kyllä sitä saa eri tavalla tukea kun on järjestys." (11)

Siitonen (1999, 119–129) näkee, että vapaaehtoisuus ja toimintavapaus ovat määreitä, jotka ovat voimaantumisen taustalla. Aineiston vanhemmat toivat esille, että avoimen päiväkodin vahvuutta on joustavuus ja perheiden ehdoilla toimiminen:

"Täällä kuunnellaan tavallaan sitä, että toiminta tavallaan vapaamuotoista, mutta olen kyllä saanut mitä kaipaan." (3)

"Ollaan joustavia, se toimii. Kuunnellaan lapsia ja vanhempia." (2)

Haastateltavat kokivat, että heitä pidettiin arvokkaina ja tasavertaisina toimijoina. Siitonen (1999, 144) tuo tutkimuksessaan hyväksynnän, arvostuksen, luottamuksen ja kunnioituksen kokemisen sisäisen voimantunteen rakentumisen kannalta erittäin tärkeänä. Aineiston vanhemmat olivat positiivisen yllättyneitä siitä kuinka paljon toiminnassa huomioitiin heidän tarpeitaan:

"Niillä on aikaa jutella ja tutustua." (11)

"Asiakkaita pidetään arvossa." (2)

"Ne työntekijät pystyy vähän olleen apuna, vaikka tämä ei mikään lastenhoitopaikka olekaan." (11)

Avoimen päiväkodin vahvuutena oli ehdottomasti ohjattu toiminta. Ohjattule toiminnalle oli erilaisia merkityksiä. Haastateltavat kiittelivät ohjattua toimintaa, koska sitä kautta lapset saivat virikkeitä:

"Kun on joku toiminta, askartelu tai jumppa. On kiva pikku hetki. Se on kiva kun oppii ja oppii keskittyyn. (7)

"Tenava saa jotaki ku mitä pystyy ite kotona antamaan, ko onhan täällä ihan erilaista." (8)

Vanhemmat myös kokivat, että ohjattu toiminta antaa tilaisuuden lapsen kanssa yhteiselle tekemiselle. Tällä on suuri merkitys lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Yhteinen touhuaminen koettiin positiiviseksi:

"...on yhteinen mukava juttu joka tehhään." (12)

Ohjattu toiminta antaa myös mallia, jota voi hyödyntää muissa ympäristöissä:

"Ku täällä oli niitä renkaita, joissa oli nauhoja. meillä tykkäs ihan hirveesti siitä, niin sitten voin kotonaki ottaa semmosta. (7)

Haastateltavat antoivat hyvää palautetta avoimen päiväkodin henkilöstölle. Yllättävän lyhyessä ajassa oli saavutettu luottamukselliset suhteet ja työntekijöitä selkeästi arvostettiin. Haastateltavat olivat aidon hämmästyneitä siitä, kuinka paljon heitä huomioitiin toiminnan suunnittelussa ja erityisesti ohjattu toiminta koettiin laadukkaaksi.

Läsnä oleva tietotaito

Asiantuntemuksen läsnäolo korostui positiivisena määreenä. Haastateltavat halusivat saada tietoa vanhemmuutta askarruttaviin tekijöihin hyvin

samantapaisesti kuin vertaissuhteessa eli keskustelemalla luontevalla tavalla. Kuten Mönkkösen (1996, 56–57) mukaan dialogisen vuorovaikutuksen peruselementtinä on herkkyys toisen henkilön lähtökohdille ja jota ilman dialoginen suhde ei ole mahdollista. Sekä Heikkilä & Heikkilä (2001, 10, 26) että Mäkeläinen (1988, 166–168) näkevät keskustelun ja dialogin tärkeiksi voimaantumista rakentaviksi tekijöiksi. Avoimen päiväkodin vanhemmat luottivat keskustelemisen voimaan:

”Keskustelemalla tulee kaikkia asioita joita voi sitten itelle ottaa.” (2)

”Täällä ne kaikki vaan tulee kaiken keskustelun lomassa” (12)

”Saa keskustelemalla asiantuntemusta ruuan aloittamisesta ja semmoisista asioista jotka muuttuu.” (15)

Luottamuksellisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä uskaltautuu oma-aloitteeseen ja aktiiviseen toimintaan (Siitonen 1999, 69). Haastateltavat kokivat, että tietoisuus läsnä olevasta asiantuntemuksesta mahdollisti sen, että tarvittaessa voi kysymällä saada tietoa itseä askarruttaviin asioihin:

”Täällä on kokeneita vetäjiä, jotka on ollut tekemisissä lasten kanssa enemmänki. Ihana kysyä just jos on jotaki ongelmia omista lapsista, että onkohan tämä ihan normaalia. Mun lapsi nyt on tämmönen ja tämmönen.” (10)

Luottamus toimintaympäristön tukeen on yhteydessä sisäisen voimantunteen rakentumisessa (Siitonen 1999, 68). Haastateltavien luottamus työntekijöitä kohtaan näyttäytyi vahvana, koska he antoivat tarvittaessa luvan työntekijän aloitteen tekoon ohjaamisessa:

"Jos tarvis ohjausta, niin siinä mielessä hyvä jos ne tädit tulee sanomaan. Minä en ainakaan loukkaantuis olenkaan. (10)

"Täällä ne huomaa lapsen tuen tarpeet" (9)

Osa aineiston vanhemmista myös toivoi kahdenkeskistä keskusteluapua painottaen sen vapaaehtoisuutta. Kuten Bell & Gilbert (1994, 483–497) kuvaavat voimaantumista sisäiseksi voimantunteeksi, johon liittyy vastuullisuus omasta kehittämisestä sekä halu ja kyky toimia tavalla, jonka itse tietää ja katsoo parhaaksi. Haastateltavat toivoivat mahdollisuutta ammatilliseen kasvatuskeskusteluun tarvittaessa:

"Semmoinen keskusteluapu, että joskus annetaan puhua omista lapsista ilman, että ne lapset on siinä. Monesti ku lapset on siinä, niin ei pysty puhuun samalla tavalla. Sen pitäis lähtä vanhemmista, eihän työntekijät voi tyrkyttää. (9)

Rohkaisun ja palautteen antamisen merkitys esiintyy voimaantumistutkimuksissa (Siitonen 1999, 145; Kemppinen & Rouvinen-Kemppinen 1998, 33). Usko itseän ja muilta ihmisiltä saatu palaute lisää itsearvostusta ja itsetuottamusta, mikä parhaimmillaan johtaa voimaantumisen kokemukseen. Kun työntekijä oli antanut vanhemmille palautetta, se nähtiin positiivisena asiana:

"On ihanaa saada palautetta ja heidän mielipiteitään." (10)

Aineiston vanhemmat arvostivat sitä tietotaitoa jota avoimessa päiväkodissa oli tarjolla. Haastateltavat kuitenkin korostivat, että he pääsääntöisesti haluavat tiedollista tukea dialogisen asiakastyön ehdoilla. Kuten Seikkula ym. (2005, 52) korostavat, että uusi ymmärrys muodostuu dialogin avulla. Heidän mukaansa uuden ymmärryksen syntymisen ensimmäi-

nen ehto on dialogisen keskustelun kehittäminen monologisen kielen sijasta.

Ohjaus muihin palveluihin

Aineiston vanhemmat kokivat, että tarvittaessa työntekijät voivat ohjata perhettä muihin palveluihin. Nähtiin, että kun läsnä on asiantuntemusta, mahdollistuu varhainen puuttuminen pulmatilanteisiin. Osa haastateltavista näki, että työntekijä oma aloite on toimiva tapa:

”Ne voi tästä paikasta ohjata muihin palveluihin. En mie ainakaan loukkantuis, jos tultais sanomaan, että tarvisi jotain muuta palvelua.” (9)

Haastateltavat olivat myös sitä mieltä, että he itse ottavat työntekijän kanssa pulmatilanteen esille, jonka jälkeen ohjaus muihin palveluihin tapahtuu. Tässä näkökulmassa korostuu vanhemman oma vastuullisuus vanhemmuudessa ja lapsen hyvinvoinnissa:

”Jos tulis jotaki, niin vois noille tädeille vinkata, että mitä muuten kannattais tehdä. Ne vois sitten sanoa, että ota yhteys vaikka tähän.” (7)

Perhepalvelukeskuksen muiden palvelujen merkitys

Eniten aineiston vanhemmat kaipasivat perhepalvelukeskuksen muilta toimijoilta tietoisuutta lapsiperheiden palveluista. Yllättävän paljon koettiin, että tietoa ei ollut riittävästi. Avoimen päiväkodin vanhemmat näkivät, että avoimen päiväkodin kautta tietoisuutta palveluista voidaan lisätä:

”Ois joku perustieto itellä, kun tulee eteen joku tilanne, niin vois vaikka ite soittaa ja kysyy.” (7)

"Ei oo tietoo ku se kenttä on niin laaja, että mitä kaikkea siellä on. Ei tartte olla kaulaa myöte kusessa enneku sitten, että joo voidaan me sulle jotaki kattoo." (8)

Toisaalta haastateltavat halusivat tietoa erilaisista palveluista, mutta ei kuitenkaan siten, että avoimen päiväkodin aukioloja käytetään tähän:

"Se häviää se avoimuus, jos täällä on joku aina puhumassa tai neuvomassa. Jos aatellaan, että täällä on perheneuvolasta tai fysioterapiasta pitämässä luentoa ja sitten istutaan ja katotaan. Jos se on samaan aikaan ku tää on auki, niin silloin siitä häviää se avoimuus, silloin siitä tulee tilaisuus. (8)

"Se on vähän hankala, tää toimii avoimen periaatteella, kuitenkin täällä on eriluontoisia toimintoja." (3)

Mönkkösen (2002, 33) mukaan dialogisuudessa halutaan korostaa vuorovaikutuksen vastavuoroisuutta, moniäänisyyttä ja moniarvoisuutta. Dialogisuudessa tulisi korostaa myös ideaalia ihmisten kohtaamista ja keskinäisen yhteyden syntymistä. Haastateltavat toivoivat muiden palvelujen asiantuntemusta avoimeen päiväkotiin siten, että se on läsnä olevaa ja vanhemmat itse saisivat olla aktiivisia tiedon etsijöitä:

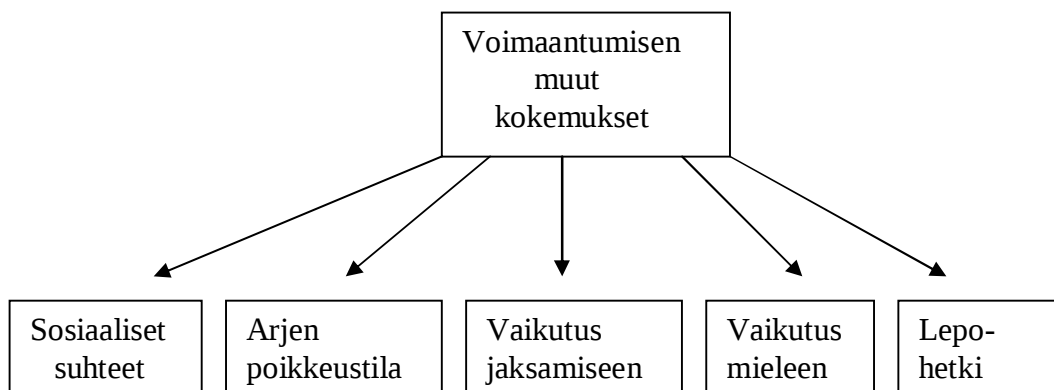
"Käytäntö, että vaikka puheterapeutti tulee ja on tässä ja ite voi kysyä itteä mietityttäviä asioita. Vois määritellä ne rajat mistä on kyse. " (3)

"Kyllä sitä vois sillatavalla hyödyntää, vois vaikka toimintaterapeutti joskus sillai yleisesti olla tavattavissa, että jos ois sellasia asioita." (7)

Haastateltavien näkemys, jossa korostuu asiantuntemuksen esilletuomisen dialogisten periaatteiden mukaisesti haastaa ammattilaiset kohtaamaan asiakkaita uudella tavalla. Tällöin dialogisessa suhteessa tarkoituksena ei ole muiden toimintaan vaikuttaminen, vaan oman toiminnan muuttaminen dialogin avulla, jolloin kaikki muuttuvat. Tavoitteena ei ole yhteinen ongelmanmäärittely, vaan erilaisten näkökulmien esiin tuominen. Menettelytapojen ohjeistamisen sijaan pyritään keskittymään toisten yksilöiden kuuntelemiseen. (Seikkula ym. 2005, 164.)

6.4 Voimaantumisen muut kokemukset

Useat aineiston vanhemmista koki, että oma sosiaalinen verkosto oli liian kapea tai se puuttui kokonaan. Haastateltavat kertoivat saavansa avoimen päiväkodin kautta sosiaaliseen tarpeeseen vastinetta ja he kokivat voimaantumista vertaissuhteiden avulla. Sosiaalinen kanssakäyminen, jutteleminen ja ajatusten vaihtaminen lisäsivät voimavaroja ja antoivat eväitä jaksamiseen. Siitosen (1999, 189) mukaan ihmisen voimaantuessa omista lähtökohdistaan tietyssä kontekstissa siitä seuraa todennäköisesti myös hyvinvoinnin kokemus. Voimaantumisen muut kokemukset on jäsennetty seuraavaan kuvioon:

KUVIO 4. Voimaantumisen muut kokemukset alateemoineen

Sosiaalisten suhteiden lisääntyminen

Haastateltavilla oli selkeä tarve tavata toisia samassa elämäntilanteessa olevia vertaisia. Keskusteleminen lisäsi voimavaroja ja sillä oli voimaannuttava vaikutus:

"...musta se on nää aikuiskontaktit itelle tärkeitä." (9)

"Näkkee muita ihmisiä, kun on niin paljon neljän seinän sisällä." (13)

Hirvonen ym. (2002, 38–49) toteavat, että vanhempien sosiaalisen tuen saatavuudessa on tapahtunut selkeä muutos. Nykyään on hyvin tyypillistä, että perheet vaihtavat asuinpaikkaa opiskelun ja työn vuoksi. Yhä useammalla vanhemmalla on selkeä puute sosiaalisissa tarpeissa. Myös avoimen päiväkodin vanhemmat kuvasivat omaa sosiaalista verkostoaan vähäiseksi. Taustatietolomakkeen koonti osoitti, että kuusi vanhempaa (kuudestaatoista) koki, että perheellä ei ollut läheisellä paikkakunnalla. Avoin päiväkotitoi mahdollisti uusien sosiaalisten suhteiden syntymisen:

"...ku mulla ei oo hirveesti tuttuja täällä." (14)

"Saa itelle sosiaalista kanssakäymistä. Kiva kun tutustuu muihin." (11)

Avoin päiväkotitoi tarjoaa mahdollisuuden tutustua uusiin ihmisiin ja parhaimmillaan se johtaa uusiin ystävyys-suhteisiin. Avoin päiväkotitoi luonnollisella tavalla kutsuu samassa elämäntilanteessa olevia vanhempia yhteen. Jollekin vanhemmalle sosiaalisen tarpeen tyydyttäminen voi olla juuri se ratkaiseva tekijä, joka lisää voimavaroja ja tuottaa sitä kautta hyvinvointia.

Arjen poikkeustila

Haastateltavat kuvasivat, että avoimessa päiväkodissa käyminen tuo vaihtelua lapsiperheen arkeen. Arkinen puurtaminen helpottuu, kun löytyy sellaista tekemistä, joka selkeästi poikkeaa tavanomaisesta:

”Se on kiva kun saadaan joku juttu, että nyt me lähetään.” (6)

”Tuo vaihtelua viikkoon ku on lapsen kanssa kotona, niin pääsee välillä muihin maisemiin.” (7)

Aineiston vanhemmat kuvasivat, kuinka suuri merkitys avoimella päiväkodilla on omaan jaksamiseen sen tuoman vaihtelun vuoksi.

Vaikutus jaksamiseen

Aineiston vanhemmat kokivat, että avoimessa päiväkodissa on sellaisia elementtejä, jotka lisäävät omaa jaksamista. Jaksamisen lisääntyminen lisää voimaantuneisuutta vanhemmuudessa:

”Iso merkitys tällä oman jaksamisen kannalta. Saa vähän vetoapua.” (3)

”...ja jaksaa taas semmosia pikkusia vastoinkäymisiä.” (8)

Vaikutus mieleen

Yhteisöllisyyden ja vanhempien keskinäisen luottamuksen varaan on helppo rakentaa terveyttä vahvistavia ja stressiä ja uupumista estäviä elementtejä. Sosiaalisen osallistumisen kautta kartutetaan sosiaalista pääomaa. Sosiaalisella pääomalla on vaikutus yksilön hyvinvointiin ja terveyteen. (Hyypä 2002, 149–150.) Käynnit avoimessa päiväkodissa lisä-

sivät vanhempien hyvinvointia ja tyytyväisyyttä elämään. Vanhemmat kuvasivat erilaisia tunnekokemuksia:

"...yksi perheenjäsen voi hyvin, niin se vaikuttaa koko perheeseen." (9)

"Sitten ku tulee kotia, niin voi sanoa, että onpa kiva olo olla taas lasten kanssa." (6)

Lepohetki

Avoin päiväkotitoiminta mahdollisti myös lepoajan vanhemmalle. Erilainen ympäristö virikkeineen lisäsi lapsen suuntautumista toisiin lapsiin ja toimintaan, jolloin vanhempi sai hetken hengähdystauon:

"Mie itekki vähän niinku leppään täällä. Mie en oo yksin niitten lasten kanssa ja lapsi ei oo koko ajan lahkeessa kiinni, ko sillä on muita kavereita." (10)

Kuten myös voimaantumisen muut kokemukset osoittavat, että avoimella päiväkodilla on useita erilaisia merkityksiä. Toiminta sisältää useita erilaisia elementtejä, joiden avulla monenlaiset tarpeet saavat vastinetta.

7 TUTKIMUKSEN YHTEENVETOA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

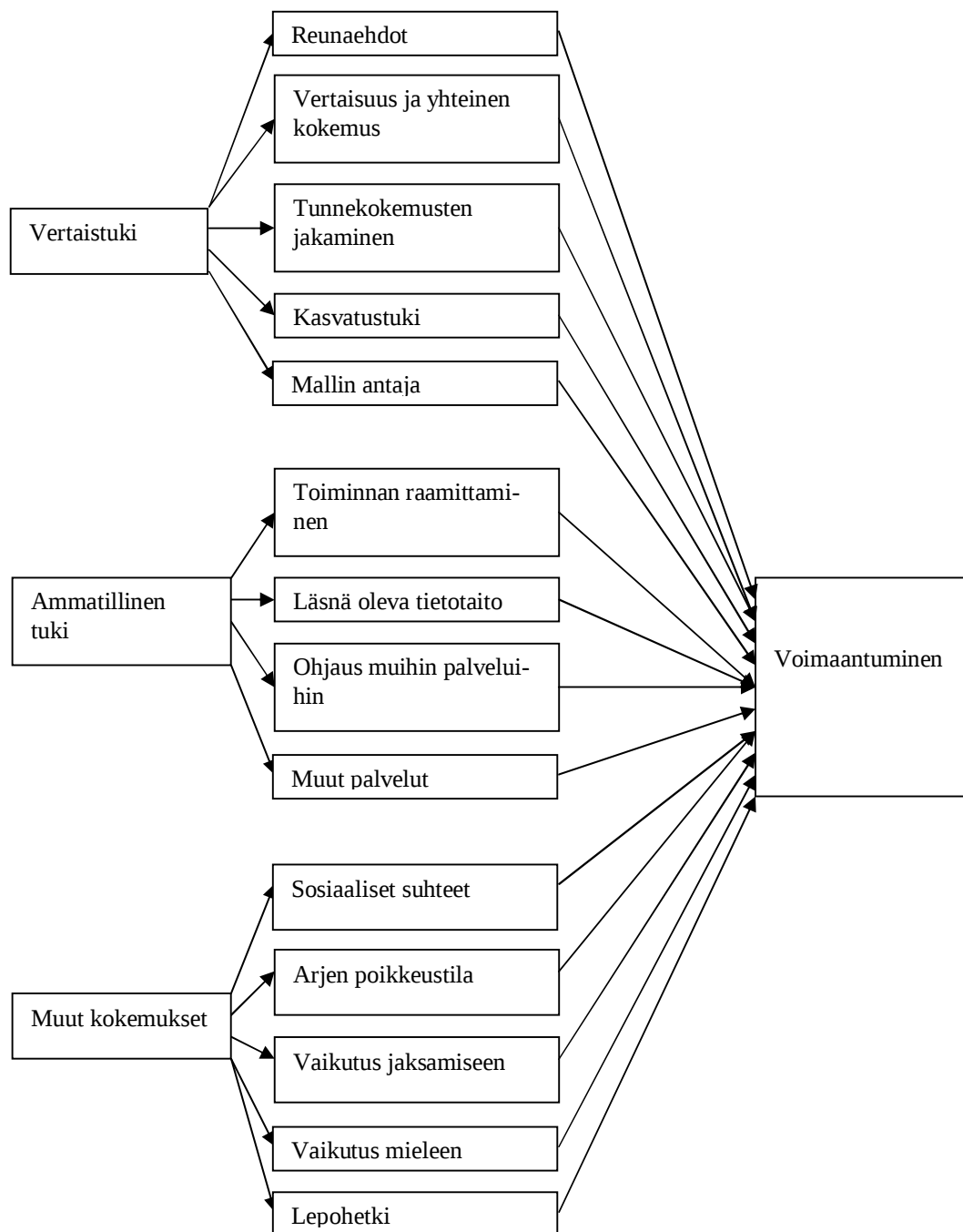
Suomalaisessa yhteiskunnassa käydään yleistä keskustelua vanhemmuuden tilasta. Keskusteluja leimaa huoli vanhempien selviytymisestä kasvatustehtävissään. Toisaalta myös korostetaan, että suurin osa perheistä voi paremmin kuin koskaan aikaisemmin. Perheen ja sen yksittäisten jäsenten hyvinvointi ei voi olla vaikuttamatta myös ympäröivään yhteiskuntaan, joten vanhemmuudella voidaan katsoa olevan paljon laajempi tehtävä kuin pelkästään lasten kasvattaminen. Tällä hetkellä yhteiskunnassamme on paljon erilaisia hyvinvointiohjelmia ja hankkeita, joilla pyritään lisäämään lapsiperheiden hyvinvointia. Napero-hanke edustaa yhtä tällaista ja sillä on mahdollisuus lisätä omalta osaltaan lapsiperheiden hyvinvointia.

Tämän arviointitutkimuksen tavoitteena on tarkastella avoimen päiväkodin asiakkaiden vanhemmuuden kokemuksia ja avoimen päiväkodin tavoitteiden, vertaistuen ja ammatillisen tuen mahdollisuutta vahvistaa vanhemmuutta.

Tämän tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltiin vanhemmuutta, vertaistukea, dialogista asiakastyötä ja voimaantumista. Teoreettinen osuus vanhemmuudesta keskittyi tarkastelemaan vanhemmuuden haasteita ja mahdollisuuksia tukea vanhemmuutta. Rajauksena vanhemmuudessa on tämä näkökulma, koska Napero-hankkeen toimintamuoto avoin päiväkotitoiminta edustaa toimintaperiaatteiltaan vanhemmuutta voimavaroistavaa työskentelytapaa. Myös vertaistuki korostuu avoimen päiväkodin toiminnan keskeisenä elementtinä. Avoin päiväkotitoiminta mahdollistaa keskustelun vanhemmuudesta ja lapsiperheen arjesta toisten vertaisten kanssa. Tämän perusteella vertaistuen teoreettinen tarkastelu tässä tutkimuksessa on perusteltua. Dialoginen asiakastyö nousi asiakkaiden tulkinnasta ammatillisen tuen mahdollisuudesta vahvistaa vanhemmuutta. Aineiston vanhemmat korostivat, että ammatillista tietoa ja taitoa tarvitaan, kuitenkin tapa, jolla se halutaan, tapahtuu dialogisen asiakastyön periaatteiden poh-

jalta. Siitosen voimaantumisteoria nousi vertaishaastattelujen aineistosta uudeksi teemaksi. Voimaantumisteoria toimi aineiston analyysin kokoavana tekijänä, koska vertaistuen ja dialogisen asiakastyön kautta haastattelutavat kuvasivat voimaantumisen kokemuksia.

Seuraavaan kuvioon on koottu voimaantumiseen johtaneet tekijät:

Kuvio 5. Voimaantumista edistävät tekijät

Tulosten pohjalta voidaan todeta, että vanhemmuuden kokemukset voivat olla hyvinkin erilaisia. Toisaalta kokemukset vanhemmuudesta ovat riippuvaisia senhetkisistä voimavaroista, joka luonnollisesti vaikuttaa tapaan kuvata vanhemmuutta. Haastateltavat kuvasivat haastavaa vanhemmuutta avoimesti ja siitä välittyi kuva, että on luonnollista ilmaista vanhemmuuteen kuuluvia negatiivisia tuntemuksia. Haastateltavat eivät kaunistelleet kokemuksiaan ja vertaiset osallistuivat keskusteluun jakaen kokemuksiaan. Osa haastateltavista toi esille puutteet omissa tiedoissaan ja toimintatavoissaan, erityisesti lapsen ollessa uhmaikäinen. Tiedollisen tuen puuttumiseen avoin päiväkoti voi osaltaan vastata siellä jo läsnä olevan tietotaidon avulla. Myös yksinäisyyden kokemuksiin avoin päiväkoti tarjoaa areenan, joka parhaimmillaan kasvattaa sosiaalista verkostoa. Väsyminen vanhemmuudessa kuluttaa voimavaroja. Vanhemmuudessa jatkuva univaje on otettava vakavasti ja avoin päiväkoti voi tarvittaessa ohjata sellaiseen palveluun, josta saadaan apua.

Tulosten mukaan voimavarainen vanhemmuus on arkista elämää, johon kuuluvat hyvät ja huonot hetket. Tärkeintä on, että vanhemmalla itsellään on tunne siitä, että hän selviytyy tämänhetkisestä elämäntilanteestaan. Tutkimuksen tulos arjessa pärjäämisen merkityksestä vanhemmuuden kokemisessa tuotti näkökulman, jossa tärkeää on elää tässä ja nyt ja kokea tyytyväisyyttä. Vanhemmuuden ei tarvitse sisältää erityisiä mielihyvän kokemuksia, vaan riittää, että asiat sujuvat riittävän hyvin. Tulosten perusteella ympäristö asettaa vanhemmuutta kohtaan tiukkoja kriteereitä. Vanhemmuuteen ei sallita liian suuria variaatioita. Ympäristö asettaa kriteerinsä lapsen edun pohjalta mutta kuitenkin koettiin, että vanhemmuus on julkista riistaa, jota saa yleisesti arvioida ja arvostella. Selkeää kriittisyyttä yleisiä instituutioita kohtaan oli nähtävillä. Tutkimuksen tulos vanhemmuudesta muuttunut rooli kuvaa vanhemmuutta elämänvaiheena, joka tuottaa siihen uudenlasta väritystä. Lapsesta huolehtiminen ja hänen hyväkseen toimiminen antaa elämälle uudenlaisen merkityksen ja tarkoituksen. Vanhemmuuden eteen oltiin valmiita tekemään muutoksia verrattuna aikaan ennen lapsia. Elämää lähdetettiin rakentamaan perheen ehdoilla.

Vertaisuus ja vertaistuki avoimessa päiväkodissa olivat tulosten mukaan avoimen päiväkodin kantavin tekijä. Vertaistuen toteutumisella nähtiin olevan tiettyjä ehtoja, joita olivat aktiivinen läsnäolo, erilaiset vanhemmat ja hyvä ilmapiiri. Nämä toteutuivat hyvin avoimessa päiväkodissa. Vertaistuellla vanhemmuuden vahvistamisessa oli useita erilaisia merkityksiä. Jo tietoisuus siitä, että toiset olivat samanlaisessa elämäntilanteessa iloineen ja suruineen oli voimaannuttava kokemus. Erityisen tärkeäksi nähtiin kokemusten jakaminen, jolla oli merkitystä omaan jaksamiseen. Kokemusten jakamisen kautta käsitys omasta vanhemmuudesta saattoi muuttua. Eri-laisten kokemusten kuuleminen saattoi lisätä itseluottamusta omaa vanhemmuutta kohtaan. Itseluottamuksen kasvaessa myös vanhemmuuden voimaantuminen mahdollistui. Vertaishaastatteluisissa vanhemmat kuvasivat omia tuntemuksiaan ja tunteitaan hyvin rehellisesti ja avoimesti. Vertaishaastattelu itsessään saattoi olla voimaannuttava kokemus, koska vanhemmat jakoivat vertaisten kesken hyvin henkilökohtaisia asioita. Tämä tuotti kokemuksen, ettei ole tuntemuksissaan yksin. Keskusteleminen tunteista helpotti asettamaan omalle elämäntilanteelle oikeat mittasuhteet. Tunnetusti tunteiden jakaminen itsessään voi olla helpottava tekijä. Tutkimuksen tulosten perusteella vertaisia pidettiin arvokkaina tiedonlähteinä asioissa, jotka liittyivät vanhemmuuteen ja lapsen kasvuun ja kehitykseen. Vertainen on sillä hetkellä samassa elämäntilanteessa ja kokee pitkälti samanlaisia asioita, jolloin on luonnollista kääntyä sellaisen henkilön puoleen haastavissa tilanteissa. Vertaiselta saa sellaista tietoa, joka on sellaisenaan hyödynnettävissä omaan arkeen. Vertaiselta saatu uusi käytännön vinkki toteutettuna omassa elämässä voi tuottaa kaivattua tulosta, jolloin vanhemmuudessa tapahtuu voimaantumista kasvavan itseluottamuksen myötä. Tutkimuksen tulos, vertainen mallin antajana kuvaa sitä, kuinka vanhemmat seurasivat toisten tapaa olla lapsensa kanssa. Vertaiselta saatiin mallia kasvatustilanteisiin ja sen kautta mahdollistuu oma kasvu vanhemmuudessa. Myös lapselle vertaissuhteet koettiin hyvin tärkeiksi.

Ammatillista tukea kaivattiin vanhemmuuteen. Usein koettiin, ettei itseltä löydy riittävästi tietoa vanhemmuuden tehtävään. Ammatillinen tuki haluttiin kuitenkin dialogisen asiakastyön tavoin. Toivottiin kiireetöntä läsnä-

oloa, aitoa kohtaamista ja keskustelemista. Dialogin kautta mahdollistuu aito perheiden tarpeiden näkeminen ja niihin vastaaminen. Vanhemmat selkeästi korostivat omaa asiantuntijuutta, kun kysymyksessä on tarvittaessa muihin palveluihin ohjaus. He itse halusivat määrittää mahdolliset tuen tarpeet. Toisaalta myös avoimen päiväkodin työntekijöille annettiin lupa tarvittaessa puuttua huolen aiheisiin. Avoimen päiväkodin tekijöiden tapaan raamittaa toimintaa kuvattiin hyväksi. Koettiin, että työntekijöiden hienovaraaisella ohjauksella pystytään välttymään kuppikuntaisuudelta ja eriarvoistavalta toiminnalta. Muiden perhepalvelukeskuksen palvelujen osalta vanhemmat toivoivat lisää tietoa kohdejoukoista ja toimintatavoista. Muita palveluja haluttiin mukaan toimintaan siten, että he ovat samantapaisesti läsnä kuin vertaiset ja avoimen päiväkodin työntekijät. Vanhemmat eivät kaivanneet perinteistä luennointia ja tietoisuuksia, vaan mukana olemista, ”kyllä olemista”.

Muita voimaantumista lisääviä tekijöitä olivat sosiaaliset suhteet, arjen poikkeustila, vaikutus jaksamiseen ja mieleen sekä lepohetki. Avoimessa päiväkodissa merkittävä osa vanhemmista koki olevansa paikkakunnallaan ilman läheisiä. Sosiaalisen verkoston ollessa vähäinen, on avoin päiväkoti todellinen vaikuttaja sosiaalisen tuen mahdollistajana. Sosiaalisen tuen ja sosiaalisen kanssakäymisen kautta oma hyvinvointi lisääntyy, joka tuottaa voimaantumista, jolloin koko perhe voi paremmin. Toisille avoin päiväkoti tuottaa arkiseen aherrukseen toivotun poikkeustilan, jonka ansiosta jaksaa paremmin muinakin päivinä. Avoin päiväkoti edusti myös lepohetkeä, sellaista tilannetta, jossa sai hetken hengähtää.

8 POHDINTAA

Avoim päiväkotifoorumi tuo haasteen ammatillisille työkäytännöille, sillä haastateltavat toivoivat sekä asiantuntijoiden panosta toimintaan että mahdollisuutta yhdessäoloon vertaisten kanssa. Toimintaa tuleekin kehittää niin, että se on moninaisuuksien foorumi, jolla voisivat kohdata lapset, isät, äidit, isovanhemmat ja muut lapsiperheiden hyvinvoinnista kiinnostuneet ammattilaiset ja kansalaiset. Tämän tyyppisellä toiminnalla voidaan nähdä olevan laajempaa toimintakulttuuria muuttavaa merkitystä. Vanhempien ja ammattilaisten vuorovaikutus toisi varmasti uusia toimintatapoja esimerkiksi kotien, päivähoidon ja koulun yhteistyöhön. Kun vanhemmat saavat kokemuksia vuorovaikutuksen vahvistavasta voimasta, he haluavat jatkaa vuorovaikutteista toimintaa myös muissa toimintaympäristöissä. Avoimessa päiväkodissa on nähtävillä tämäntyyppisiä elementtejä ja ajan kanssa on nähtävillä varmasti käytänteitä, joissa on jotain uutta ja innovatiivista.

Avoimessa päiväkodissa vanhemmat kertoivat, että kun he saavat tietoa kunnan palvelutarjonnasta ja työntekijöistä, kynnys avun ja tuen hakemiseen madaltuu. Jotta vanhemmat voisivat nykyistä paremmin itse arvioida ja etsiä apua vanhemmuuden vahvistamiseen omassa arjessaan, olisi huolehdittava siitä, että pienten lasten vanhemmille on tarjolla tietoa saatavilla olevista palveluista. Palvelutarjontavalikoita, joita leimaisi myönteisyys ja vanhempia voimavaraistava näkemys, vähentäisi palvelun erityisyyden ja ongelmapainotteisuuden leiman.

Avoimessa päiväkodissa ei ainakaan tällä hetkellä ole kiinteitä ryhmiä, joissa asiakkaat pysyisivät samoina jokaisella kokoontumiskerralla. Ryhmän ohjaajat kohtaavat jokaisella kerralla erilaisen ryhmän ja tämä edellyttää työntekijältä erityistä intensiivisyyttä ja herkkyyttä asiakkaiden kohtaamisessa. Työntekijöillä tulee olla kykyä aitoon, kiireettömään läsnäoloon, samalla heillä on kuitenkin vastuulla toiminnan kokonaisuus. Haastatte-

luissa asiakkaat kokivat toiminnan uhkana kuppikuntien muodostumisen, jolloin toiminnasta häviää tasavertaisuus ja sitä kautta hankkeen tavoitteet yhteisöllisyys ja osallisuus myös murenevat. Tämä edellyttää työntekijöiltä hienovaraista ohjausta, jolla pyritään estämään sellaiset ilmiöt, jotka johtavat pahimmillaan jopa syrjäytymiseen. Tällä hetkellä asiakkaat kiittelivät avoimen päiväkodin tasa-arvoisuutta ja toisia kunnioittavaa ilmapiiriä. Uhka on kuitenkin todellinen, ja vaarana on sellaisten ilmiöiden syntyminen, jotka vievät pois hankkeen tavoitteista.

Avoimen päiväkodin vanhemmat kokivat, että avoin päiväkotitoiminta on mahdollisuksien talo. Se vastaa vanhempien kokemuksiin sosiaalisiin tarpeisiin. Arvokkaana merkityksenä avoin päiväkotitoiminta ennaltaehkäisee perheiden pahoinvointia, sillä haastatteluaineiston mukaan avoimessa päiväkodissa vanhemmuus vahvistuu ja voimaantuu, joka lisää hyvinvointia. Avoimessa päiväkodissa asiantuntijuuden mukanaolo mahdollistaa varhaisen muuttamisen, jos perheestä ollaan huolissaan. Tällöin huoli ei ehdi kasvaa suureksi ongelmaksi, vaan jo pienin interventioin voidaan vahvistaa vanhemmuutta.

Nopeutta ja suoritteita korostavana aikana on haasteellista ottaa todeta se, että rakentaessa sellaista vanhemmuuden voimantuumisen mallia, jossa yhdistyvät vertaisuus ja dialoginen asiakastyö, tarvitaan aikaa ja rauhaa rakentaa yhdessä tuttavuutta ja luottamusta. Kun luottamus on saavutettu, yhteinen toiminta voi saada uusia ulottuvuuksia. Ajankohtaisesti voidaan kysyä, ovatko päättäjät kykeneviä rahoittamaan toimintaa, jonka taloudellisia vaikutuksia on vaikea arvioida euromääräisesti tässä ja nyt? Minkälainen painoarvo todellisuudessa on sellaisella ennaltaehkäisevällä toiminnalla, jonka tuottamat positiiviset seuraukset on vaikea todentaa tilastoihin?

LÄHTEET

Ainbinder, J., Blanchard, L., Singer, G., Sullivan M., Powers, L. Marquis, J. & Santelli B. 1998. A Qualitative Study of Parent to Parent Support for Parents of Children With Special Needs. *Journal of Pediatric Psychology* 23, 99-109.

Avoin päiväkot. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa):

<http://www.rovaniemi.fi/?deptid=19092>. (Luettu 22.4.2008).

Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2002. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus. ja kehittämiskeskus. Raportti 263.

Bell, B. & Gilbert, J. 1994. Teacher Development as Professional, Personal and Social Development. *Teaching & Teacher Education* 10 (5), 483-497.

Forsberg, H. 2000. Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Arviointitutkimus turvakotien lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista. Ensi- ja Turvakotien liiton julkaisuja 24.

Chelimsky, E. 1997. The coming transformations in evaluation. Teoksessa E. Chelimsky & W.R. Shadish (toim.) *Evaluation for the 21st Century*. A Handbook. Thousand Oaks, London, New Delhi. Sage, 1-26.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fetterman, D.M. 2001. *Foundations of Empowerment Evaluation*. Thousand Oaks: Sage

Guba, E. & Lincoln, Y. 1989. Fourth Generation Evaluation. Newbury Park CA. Sage Publications.

Harbin, G.L., McWilliam, R.A. & Gallagher, J.J. 2000. Services for Yong Children with Disabilites and Their Families. Teoksessa J.P. Shonkoff & S.J. Meisels (toim.) handbook of Early Intervention. 2. pianos. Cambridge: University Press, 384-415.

Harrison, M., Neufeld, A. & Kushner K. 1995. Women in Transition: Access and barriers to Social Support. Journal of Advanced Nursing. 21, 858-864.

Heikkilä-Laakso K. & Heikkilä J. 1997. Innovatiivisuutta etsimässä: irtiottoa keskinkertaisuudesta. Turun opettajankoulutuslaitos.

Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2001. Voimaantuminen työyksikön haasteena, Porvoo: Wsoy.

Helminen, J. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. WS Bookwell Oy.

Hirsjärvi, S, Remes, P. & Sajavaara P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirvonen, E., Koponen, P. & Hakulinen, T. 2002. Yksilö, perhe ja yhteisö muutoksessa. Näkökohtia terveyteen. Helsinki: WSOY.

Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuis-tumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gaudeamus.

Hulme, H. 2004. Ihminen, vertainen. 10 vuotta Mielenterveyden keskuslii-ton vertaistukiroimintaa. Mielenterveyden keskusliitto. Vantaa: Printway Oy.

Hyväri, S. 2001. Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankaritarinoita. vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3/2001. Vammala: Tietosanomat Oy, 233–236.

Hyvönen, S. 2004. Moniulotteista ja moniammatillista yhteistyötä muutosten keskellä. Tutkimus perusterveydenhuollon mielenterveystyöstä. Väitöskirja. Tampereen Yliopisto.

Häggman-Laitila A., Ruskomaa, L. & Euramaa K-I. (toim.) 2000. Varhaista tukea lapsiperheille. Kokemuksia Lapsiperhe-projektin perhetyöstä. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Raha-automaattiyhdistys. Vantaa: Käpylä Print Oy.

Jakku-Sihvonen R. & Heinonen, S. 2001. Johdatus koulutuksen uudistuvaan arviointikulttuuriin. Opetushallitus. Arviointi 2.

Jalava, U. & Virtanen P. 1998. Tietoa luova projekti. Polku oppivaan organisaatioon. Kirjayhtymä.

Jokinen, E. 2003. Arjen kyseenalaisuus. Naistutkimus 1/2003, 4-17.

Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Tampere: Gaudeamus.

Jonson, Z., Molloy, B., Scallan, E., Firtspatrick, P., Rooney, B., Keegan, T. & Byrne P. 2000. Community Mothers Programme- seven year follow-up of randomised controlled trial of non-professional intervention in parenting. Journal of Public Health Medicine 22, 337-342.

Järvi, S. & Välimäki, A-L. 2005. Vertaishaastattelu ja dialoginen kasvuprosessi. Julkaisussa R. Seppänen-Järvelä (toim.) Vertaismenetelmät kehittävän arvioinnin välineinä. Hyvät käytännöt. Menetelmäkäsikirja. Helsinki: Stakes, 17–32.

Järvinen, R. 1998. Äitien kokemuksia lastenneuvolan vanhempainryhmistä. Ryhmästä tukea arjessa selviämiseen. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos.

Järvinen, R., Norlund, A. & Taajamo T. 2006. Vertaisryhmän ohjaajakoulutus. Kouluttajan opas. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Kangaspunta, R., Kilku, N., Kaltiala-Heino R. & Punamäki R-L. 2005. Lapsiperheiden psykososiaalinen tukeminen. Pirkanmaan mielenterveys-työn hankkeen peruspalvelutiimi ja perheen hyvinvointineuvolan-projektin loppuraportti 2002–2004. Pirkanmaan sairaanhoitopiirin julkaisuja 1/2005. Tampere.

Kazi, M.A.F. 2003. Realist Evaluation in Practise. Health and Social Work. London, Thousands Oaks and New Delhi: Sage

Kinnunen, P. 1999. Sosiaalinen tuki ja kolmas sektori. Teoksessa L. Hokkanen, P. Kinnunen & M. Siisiäinen (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysalanliitto, 103–108.

Korhonen, M. 2002. Aina oli joku kotona. Teoksessa L. Kolbe & K. Järvinen (toim.) Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä. Helsinki: Tammi, 53–74.

Korpela, T. 2003. Moni saa apua vertaistuesta. Ryhmässä parempi kuin yksin. Socius. Sosiaali- ja terveystieteellinen aikakauslehti. 5/2003, 18–19.

Kristeri. I. 1999. Näe minut. Vanhemmuus ja lapsen kohtaaminen. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Kuivakangas, J. 2002. Kuuluuko ääni, löytyykö keinot? Lähtökohtia lasten pahoinvoinnin tarkasteluun. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.)

Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Helsinki: Otava, 30–35.

Matikainen, J. 2000. Tietoverkkojen käytön sosiaalipsykologiaa. Teoksessa J. Matikainen & J. Manninen (toim.) Aikuiskoukutus verkossa. Verkko-pohjaisten oppimisympäristöjen teoriaa ja käytäntöä. Lahti. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 43–59.

Matikainen, J. 2001. Vuorovaikutus verkossa. Verkkopohjaiset oppimisympäristöt vuorovaikutuksen näyttämöinä. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Mead, S., Hilton, D. & Curtis, L. 2001. Peer support: a Theoretical Perspective. Psychiatric Rehabilitation Journal 25(2), 134-141.

Mielenterveyden keskusliitto Ry:n sivusto. Saatavilla [www-muodossa: http://www.mtkl.fi/tietopankki/kuntoutuminen/vertaistuki](http://www.mtkl.fi/tietopankki/kuntoutuminen/vertaistuki). (Luettu 22.4.2008).

Mikkola, L. 2006. Tuen merkitys potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa. Väitöskirja. Saatavilla [www-muodossa :<http://julkaisut.jyu.fi/?id=951-39-2728-8>](http://julkaisut.jyu.fi/?id=951-39-2728-8). (Luettu 22.4.2008).

Moilanen, P. & Räihä, P. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 44–67.

Muuri, A. 2006. Sosiaalipalvelut vuonna 2004 – väetön mielipiteitä ja asiakkaiden palvelukokemuksia. Teoksessa M. Kautto (toim.) Suomalainen hyvinvointi 2006. Gummerus Kirjapaino Oy: Vaajakoski, 204–235.

Mäntysaari, M. 1999. Arviointitutkimuksen taustaoletukset. Teoksessa R. Eräsaari, T. Lindqvist, M. Mäntysaari & M. Rajavaara (toim.) Arviointi ja asiantuntijuus. Helsinki: Gaudeamus, 54–70.

Määttä, P. 1999. Perhe asiantuntijana. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mönkkönen, K. 2001. Ammatillinen vuorovaikutustietoisuus asiakaskeisyyden ja dialogisuuden jännitteissä. *Janus* 9 (2), 122–140.

Mönkkönen, K. 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Väitöskirja. Sosiaalitieteiden laitos. Kuopion yliopisto.

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Edit Prima Oy.

Napero-hankesuunnitelma. Saatavilla [www-muododssa](http://www.muododssa.fi):

<http://www.rovaniemi.fi/?projectid=645&dep-tid=1051&languageid=3&NAYTA=1&showmodul=>. (Luettu 22.4.2008).

Neufeld, J. & Grimmet, P. P 1994. The Authenticity for Struggle. Teoksessa P. P Grimmet & J. Neufeld (toim.) *Teacher Development and the Struggle for Authenticity. Professional Growth and Restructuring in the Context of Change*. New York: Teacher College Press, 205-232.

Nyqvist, L. 2002. Arviointitutkimus. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaattikoulutus. Tutkimusmenetelmäopinnot. Moniste. SOSNET. Helsinki

Nylund, M. 1997. Suomalaisia oma-apuryhmiä. Teoksessa A-L Matthies, U. Kotakari & M. Nylund (toim.) *Välittävät verkostot*. Tampere: Vastapaino.

Nylund, M. 1999. Oma-apuryhmät välittäjinä arjessa. Teoksessa L. Hokkanen, P. Kinnunen & M. Siisiäinen (toim.) *Haastava kolmas sektori. Sosiaali- ja terveysalan Keskusliitto*. Jyväskylä: Gummerus.

Onnismaa, J. 2003. Epävarmuuden paluu. Ohjauksen ja asiantuntijuuden muutos. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteen julkaisusarja. Joensuu.

Paavola, A. (toim.) 2004. Perhe keskiössä. Ideoita yhteistyöhön perheiden parhaaksi, kokemuksia Ruotsin Leksandista ja useista Suomen kunnista. Lastensuojelun Keskusliitto: Gummerus Kirjapaino Oy.

Patton, M.Q. 1997. Utilization Focused Evaluation. The New Century Text. Thousand Oaks: Sage.

Patton, M.Q. 2002. Qualitative Research and Evaluation Methods. 3. edition. Thousand Oaks: Sage.

Pelkonen, M. 1994. Lapsiperheiden voimavarat ja niiden vahvistaminen hoitotyön keinoin. Kuopion yliopisto.

Pelkonen, M. & Hakulinen T. 2002. Voimavaroja vahvistava malli hoitotyöhön. Hoitotiede 14, 202–212.

Pohjola, A. 1995. Asiakkaasta kansalaiseksi? teoksessa R. Väärälä (toim.) Asiakkaat verkossa? hyvinvointipalveluprojekti, osaraportti 6. Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja, 44. Rovaniemi: lapin yliopistopaino, 89–106.

Pohjola, A. 2000. Arenas for Civic Action. teoksessa M. Siisiläinen, P. Kinnunen & E. Hietanen (toim.) The Third Sector in Finland. Review to Research of the Finnish Third Sector. The Finnish Federation for Social Welfare and Health. University of Lapland. Helsinki. Hakapaino, 36–51.

Pohjola, A. 2005. Perhe ja lapsen perhe. Teoksessa M. Reijonen (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otava, 43–60.

Pulkkinen, L. 2002. Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otava, 14–21.

Pösö, T. 2006. Monenlaista vanhemmuutta. Teoksessa E. Hermanson & R. Martsola (toim.) Aikuinen vanhemmuus. Katoavan kasvatuksen jäljillä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 87–102.

Pöyhtäri, J. 2005. Mitä on vertaistuki? Artikkelit vertaistuesta. Luettavissa www-muodossa :www.tukiasemat.net/vertaistuki.html. (Luettu 22.4.2008).

Rajavaara, M. 1992. Tavallisesta perheestä tapaukseksi. Sosiaalitoimiston asiakastyö arvioinnin kohteena. Jyväskylä: Gummerus.

Rajavaara, M. 1999. Arviointitutkimuksen hyödynnettävyys. Teoksessa R. Eräsaari, T. Lindqvist, M. Mäntysaari & M. Rajavaara (toim.) Arviointi ja asiantuntijuus. Helsinki: Gaudeamus, 31–53.

Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys-puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 198.

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki. Tammi.

Rönkä, A & Kinnunen, U. (toim.) 2002. Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otava

Siltala, P. 2003. Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa P. Niemelä, P. Siltala & T. Tamminen. Äidin ja varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY.

Scriven, M. 1999. Evaluation Thesaurus. Newbury ParkCA: Sage

Seikkula, J. & Arnkil T.E. 2005. Dialoginen verkostotyö. Helsinki. Tammi.

Shaw, I. 1999. Evidence for Practice. Teoksessa I. Shawn & J. Iishman (toim.) Evaluation and Social Work Practice. London: Sage, 14–40.

Short, P. & Rinehart, J. 1992. School Participant Empowerment Scale: assessment of level of empowerment within the school environment. Educational and Psychological Measurement 52, 957-960.

Seppänen-Järvelä R. 1999. Kehittämistyö ja arviointi. Teoksessa R. Eräsaari, T. Lindqvist, M. Mäntysaari & M. Rajavaara (toim.) Arviointi ja asiantuntijuus. Helsinki: Gaudeamus, 90–105.

Sihvola, S. 2002. Voimaa vanhemmuuteen. Helsinki: Ajatuskirjat.

Siitonen, J. & Robinson H.A. 1998. Empowerment: Links to Teacher Professional Growth. Teoksessa R. Erkkilä, A. Willman & L. Seppälä (toim.) Promoting Teachers Personal and Professional Growth. University of Oulu. Department of teacher Education. Acta Univ Oul E 32, 187–188.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteluiden hahmottelua. Väitöskirja. Oulu:

Siltala, P. & Tamminen, T. 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Oppaita 2004:14.

Taitto, A. 2001. Vertaistoiminta avuksi lapselle. Teoksessa M. Inkinen (toim.) Näkymätön lapsi aikuispsykiatriassa. Tampere: Tammi.

Taitto, A. 2002. Huomaa lapsi. Päihdeongelma perheessä, Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tarkka, M-T. 1996. Äitiys ja sosiaalinen tuki. Ensisynnyttäjän selviytymisen äitiyden varhaisvaiheessa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Vartiainen, P. 2001. Näkökulmia projektiarviointiin. Tampere: Finnpublishers.

Vanhanen-Sivendoin S. 1996. Teoksessa A-L. Matthies, U. Kotakari & M. Nylund (toim.) Välittävät verkostot. Jyväskylä: Vastapaino, 227–239.

Viljamaa, M-L. 2003. Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Hoitotieteen laitos.

Vuorinen, M. 2002. Meidän ryhmä-hyvä juttu: kokemuksia ja tuloksia oma-aputoiminnasta. Mielenterveyden Keskusliitto. Vantaa: Printway Oy.

Wallenius, M. 1996. Arkiympäristön tuki hyvinvoinnin lähteenä: henkilökohtaisten projektien näkökulma ihmisen ja ympäristön yhteensopivuuteen. yhteys elämäntytyväsyyteen ja masentuneisuuteen. Väitöskirja. Tampere.

Zimmerman, M. A. 1995. Psychological Empowerment: Issues and Illustrations. American Journal of Community Psychology, 23 (5), 581-599.

LIITTEET**Liite 1.****TEEMAHAASTATTELURUNKO**

1. Mikä merkitys avoimella päiväkodilla on?
 - sinulle
 - lapselle
 - koko perheelle?

2. Koetko, että avoin päiväkotitoi voi tukea vanhemmuutta?
 - käsityksesi ja kokemuksesi vanhemmuudesta?
 - mihin voisit ajatella tarvitsevasi tukea?
 - minkälaista tuki voisi olla?
 - vertaisryhmän (toisten vanhempien) merkitys vanhemmuuden tukemisessa?
 - Avoimen päiväkodin työntekijöiden merkitys vanhemmuuden tukemisessa?

3. Miten näet oman osallisuutesi avoimen päiväkodin
 - toiminnan suunnittelussa?
 - toiminnan toteuttamisessa?
 - muulla tavoin, miten?

4. Näetkö, että perhepalvelukeskuksen monitoimijuutta (neuvola, perhetyö, erityis päivähoito, fysio-, toiminta- ja puheterapia, perhesosi-aalio, perheneuvola) voidaan hyödyntää avoimen päiväkodin toiminnassa? Miten?

5. Minkälainen olisi "unelmien päiväkotitoi"?